

Strategi för lokalt ledd utveckling

TORNEDALEN 2014-2020

Foto: Pia Huuva

”Tornedalen är en gränsöverskridande mötesplats där människor och företag möts och kan förverkliga sina idéer i en kreativ livsmiljö”

Version 2

Reviderad 2017-06-14

Sammanfattning

Den lokala utvecklingsstrategin för leaderområdet Tornedalen 2020 ska ge vägledning och inspirera till smart, inkluderande och hållbar utveckling av området. Med stöd i utvecklingsstrategin ska innovationer med bas i Tornedalens unika natur- och kulturområde utvecklas. Området innefattar större delen av Haparanda kommun, Övertorneå och Pajala kommun samt Vittangi och Karesuando församling i Kiruna kommun. Tornedalen gränsar till Finland med tre minoritetsbefolkningar och språk, finska, samiska och meänkieli, vilket ses som en tillgång i strategin, liksom inflyttning av nya svenskar till området. Strategin ska förverkligas i tre insatsområden: 1) Utveckling av områdets attraktivitet, lokalt engagemang och gränsöverskridande samverkan 2) Utveckling av ny kompetens och entreprenörskap i befintliga och nya företag och verksamheter 3) Utveckling av nya innovativa produkter och företag baserade områdets kultur- och naturtillgångar. Strategin har tagits fram i ett brett partnerskap med offentlig, privat och ideell sektor. I genomförandet av strategin används tre fonder, ERUF, EJFLU samt ESF. Strategin ska bidra till att uppfylla visionen för området: *”Tornedalen är en gränsöverskridande mötesplats där människor och företag möts och kan förverkliga sina idéer i en kreativ livsmiljö”*.

Summary

The community lead local development of the Torne River Valley 2020 will provide guidance and inspiration for smart, including and sustainable development of the area. With the support of the development strategy should innovations based in Tornedalen unique nature and cultural assets develops. The strategy involves the main part of Haparanda municipality as well as the whole of Övertorneå and Pajala and the parish of Vittangi and Karesuando in Kiruna municipality. Tornedalen border to Finland with three minority populations and languages, Finnish, Sami and Meänkieli, which is consider as a major assets in the strategy, as well as the possibilities with migration of new Swedes into the area. The strategy will be implemented in three areas: 1) development of the attractiveness of the area, community involvement and cross-border co-operation 2) development of new skills and entrepreneurship in new and existing companies and businesses 3) development of new innovative products and companies based on the area's cultural and nature heritage. The Strategy has been developed in a wide partnership with representatives from public, private and civil sector. Three funds will be used in carrying out the strategy: ESF, ERDF and ARDF.

The strategy will help fulfill the vision for the area where: *“Tornedalen is a cross-border meeting place where people and companies can realize their ideas in a creative environment”*.

Sammanfattning.....	2
Summary	2
1. Syftet med den lokala utvecklingsstrategin	5
2. Strategins bidrag till EU:s och Sveriges mål.....	5
3. Strategins framtagning.....	5
4. Utvecklingsområdet	6
4.1 Områdesbeskrivning.....	7
4.2 Behov och utvecklingsmöjligheter	9
5. På vilket sätt är strategin innovativ?	12
6. Vision	13
7. Insatsområden, mål och urvalskriterier	13
7.1 Övergripande mål för området	13
7.2 Insatsområden.....	16
7.3 Handlingsplan	18
7.4 Urvalsprocess	19
7.5 Mål och urvalskriterier	20
8. Finansieringsplan.....	23
9. Organisation	23
9.1 Administrativ kapacitet och kansliets arbete (drift).....	23
9.2 Partnerskapet och föreningen.....	24
9.3 LAG – den lokala aktionsgruppen.....	24
10. Samverkan mellan fonder och med andra aktörer	25
10.1 Avstämning med andra aktörer med utvecklingsansvar.....	26
10.2 Jämställdhet och icke-diskriminering.....	27
11. Kommunikation	27
11.1 Kommunikationsmål.....	28
11.2 Kommunikationsplan (se bilaga 9)	29
12. Uppföljning och revidering.....	29
13. Bilagor.....	31
Bilaga 1: SWOT-analys.....	31
Bilaga 2: Omvärldsanalys.....	34

Bilaga 3: Motivering för val av fonder	40
Bilaga 4: Organisation för Tornedalen 2020.....	41
Bilaga 5: Karta över det geografiska området.....	42
Bilaga 6: Inbjudan och deltagare till Forum Tornedalen	43
Bilaga 7: Urvalskriterier	45
Bilaga 8: Definition av egna indikatorer	52
Fristående bilagor:	
Bilaga 9: Kommunikationsplan	
Bilaga 10: LAG sammansättning 2016-Tornedalen 2020	
Bilaga 11: LAG Kompetens i Tornedalen 2020	

1. Syftet med den lokala utvecklingsstrategin

Denna utvecklingsstrategi ska användas för att styra LAG:s arbete med prioritering och urval av ansökningar samt partnerskap, kommunikation och fondsamordning.

2. Strategins bidrag till EU:s och Sveriges mål

Alla projekt som prioriteras genom denna utvecklingsstrategi bidrar till att uppnå EU:s tillväxtstrategi EU2020. Därför bygger alla mål och processen för projekturvalet i strategin på de mål som är satt i de inblandade operativa programmen för struktur- och investeringsfonderna.

Analysen ligger till grund för en vision och utvecklingsbehov, som leder till insatsområden och specifika mål som kan mätas med hjälp av indikatorer. En handlingsplan visar hur målen i insatsområden ska omsättas i aktiviteter.

3. Strategins framtagning

Aktörer som på olika sätt medverkat i framtagande av strategin är: de fyra kommunerna via sina näringslivskontor eller utvecklingsbolag, Tornedalsteatern, Tornedalingarnas Riksförbund, Tornedalens Folkhögskola, Sverige-Finska Folkhögskolan, Tornedalsrådet, destinationsorganisationer, Almi, Arbetsförmedlingen, Coompanion Norrbotten, Hushållningssällskapet Norrbotten, Kommunalförbundet i Östra Norrbotten och Lappland Kommunalförbund som bl. a arrangerar distansutbildningar på högskolenivå, Hela Sverige ska leva Norrbotten, leaderområdet Fiskeområde-Tornedalen, organisationen Företagarna, Luleå Tekniska Universitet, LRF, Svensk-finska gränsälvscommissionen, projektet "Ung i Tornedalen", studieförbund och företrädare för Samebyarna.

Den tidigare styrelsen i Leader Tornedalen har initierat och samordnat utvecklingsarbetet med verksamhetsledaren Håkan Wikman som sammankallande. Arbetet inleddes med "Forum Tornedalen" under en heldag i Pajala med representanter för den ideella, offentliga och privata sektorn. Totalt medverkade 34 personer (se bifogad deltagarlista och inbjudan, bilaga 6). Processen under dagen leddes av ekonomiprofessor Håkan Ylinenpää vid Luleå Tekniska Universitet. I ett antal workshop arbetade deltagarna i grupper med att ta fram underlag för utveckling av områdets strategi med fokus på områdets behov och idéer för insatsområden. Processen med strategiarbetet fortsatte därefter med utvecklingsarbete och skrivning med avstämning veckovis i en strategigrupp. Gruppen har haft deltagare från offentlig, privat och ideell sektor. Tre personer från Hela Sverige ska leva Norrbotten och föreningslivet har deltagit, två företagare, varav en från samnärningen och en representant från vardera kommunen. En extern konsult från Hushållningssällskapet har samordnat skrivarbetet och varit gruppens sekreterare. Tidigare verksamhetsledaren i Leader Tornedalen har varit sammankallande och samordnat processen. Deltagarna i strategigruppen har också lokalt, i sina respektive kommuner eller föreningar, kontaktat olika grupper med en dialog kring utvecklingsstrategin och de frågor som kommit upp under arbetets gång. Exempel på sådana kontakter har varit med projektet "Ung i Tornedalen" samt minoritetsgrupperna samerna och

Tornedalingarna via Tornedalingarnas Riksförbund. Utöver "Forum Tornedalen" med en bred inbjudan har tre telefonmöten och två fysiska möten genomförts med strategigruppen för avstämningar och avrapporteringar utifrån den pågående processen. Mer ingående dialoger kring strategin exempelvis kring mål och visioner har genomförts under de fysiska mötena. Processen har inletts med att behov identifierats utifrån SWOT, med behov och möjligheter som grund. Därefter har målen diskuterats och strategier för att nå målen utformats. Omvärldsspaningen har genomförts parallellt och integrerat under hela processen och sammanfattas i en omvärldsrappport. Ett utkast av strategin har gått ut till aktörer som medverkat på det inledande forumet, med en begäran om att komma in med synpunkter. Ett möte för att diskutera strategier för samverkansområden i genomförandet, har genomförts med övriga leaderområden i länet. Regionala strategier som RUS och RTP har studerats liksom handlingsplanen för jämställd regional tillväxt samt den regionala handlingsplanen för kulturella och kreativa näringars, strategierna för jämställd tillväxt samt Europa 2020.

4. Utvecklingsområdet

Totalt antal invånare i utvecklingsområdet, inklusive tätorter > 20 000 invånare.	22 306
Antal invånare i utvecklingsområdet, exklusive tätorter > 20 000 invånare.	22 306
Områdets totalstorlek i km ² , inklusive tätorter > 20 000 invånare.	24 016 km ²
Områdets storlek i km ² utanför tätorter > 20 000 invånare.	24 016 km ²
Antal invånare per km ² , inklusive tätorter.	0,9 inv/km ²
Antal invånare per km ² , exklusive tätorter.	0,9 inv/km ²
Kommuner som omfattas av strategin.	Karesuando och Vittangi församling i Kiruna kommun. Pajala kommun i sin helhet Övertorneå kommun i sin helhet Haparanda utom området söder om E4(Byarna Nikkala 580, Seskarö 515 och Salmis/Säivis Vuono 386). Haparanda Tätort tillhör området
Landskapstyper och landmärken	Skogslandskap blandat med 5 orörda älvar. Rik på mineraler. Gränsar till Finland. I söder finns bördiga jordbruksmarker.

Större tätorter och utvecklingscentra	Haparanda, Övertorneå och Pajala samt Vittangi och Karesuando
Befolkningsförändring för åren 2007–2013	- 995
• Flyttnetto	- 330
• Födelsenetto	- 665
	(Siffrorna är ungefärliga eftersom statistiken är på kommunnivå)
Arbetslöshet i procent	10,5 % (okt 2014)
Arbetslöshet bland unga (15–24 år) i procent	28 % (osäkert, okt 2014)
Andel invånare med utländsk bakgrund i procent	Ca 24 % (en stor del är finska medborgare som bosatt sig på svenska sidan av gränsen)
Antal företag per 1 000 invånare	90 baserat på två kommuner
Antal nystartade företag per 1 000 invånare	40 baserat på två kommuner
Andel av befolkningen i procent	
16-24 år	11
25-44 år	16
45-64 år	27
65- år	30
Övrigt nämnvärt som har betydelse för områdets utveckling?	Unga flyttar från orten - främst kvinnor, tre minoritetsspråk, gränsområde till Finland, delar kultur och språk med Finland.

4.1 Områdesbeskrivning

Tornedalen finns på båda sidor om gränsen till Finland och Sverige med en gemensam historia och kultur, gemensamma ekonomiska intressen och förutsättningar samt ett gemensamt språk. Svensk-ryska kriget 1808-1809 delade älvdalen i två nationer men den kulturella samhörigheten och släktbanden med Finland är fortfarande starka. Tornedalsfinskan - "meänkieli" - används parallellt med svenskan och finskan.

Området Tornedalen avgränsas naturligt, traditionellt och historiskt av en språk- och kulturgräns, som skiljer sig från länet och landet i övrigt. Geografiskt avgränsas stora delar till älvdalen runt Torne älvdal. Leaderområdet Tornedalen består av Karesuando och Vittangi församlingar inom Kiruna kommun, av de båda kommunerna Pajala och Övertorneå i sin helhet samt av de centrala och norra delarna av Haparanda kommun. Området gränsar till Spira Mare 2020 samt till leaderområdet

Polaris. Det överlappas geografiskt, men inte i de fonder som kommer att användas av Fiskeområde Tornedalen och Haparanda skärgård. Området är glest befolkat med låga födelsetal och en åldrande befolkning. (Karta se bilaga 5)

Natur

I den norra delen av området är naturen tundralik med lågfjäll och vidsträckta myrmarker. I söder finns ett typiskt skogslandskap med en övergång till bördigare marker med ett rikt odlingslandskap. I området finns många kända och prospekterade mineral- och malmtillgångar. Stora barrskogsområden med högkvalitativ skogsråvara finns främst inom Pajala och Övertorneå kommuner. Markerna i området ägs till största delen av fastighetsverket och privata markägare. Skogsbruk och rennäring är största markanvändare. Det finns drygt trettio naturreservat i området.

I Tornedalens älvlandsbygd finns en kulturarvmiljö med odlingsmarker, lador, diken och fornbrukslämningar. Ett UNESCO-arv med von Struves triangelmätningar tillhör även området.

Polcirkeln genomkorsar Tornedalen med midnattssol, polarnätter och norrsken som bidrar till områdets attraktivitet. Outbyggda älvar med många forssträckor är av stort värde för turismen och fritidsfisket. Jakten är en annan naturupplevelse som är betydelsefull för det lokala friluftslivet samt som resurs för utveckling av verksamheter inom besöksnäringen.

Näringsliv

Områdets kultur inom mat, musik, teater och författarskap samt en lång tradition av gästfrihet är centrala för besöksnäringen. Kulturen är också viktig för utveckling av företagande inom de kreativa näringarna. Tornedalsteatern genomför produktioner på tre språk, flera framgångsrika författare och musiker är verksamma i området och det finns långt gångna planer för bygget av en konsthall. Flera av de mer framgångsrika företagen inom besöksnäring, kultur och kreativa näringar drivs idag av kvinnor.

Jordbruksföretagen är främst verksamma som mjölk- och nötköttsproducenter samt en viss andel fårskötsel. Jordbruksföretagen har oftast en kombinationsverksamhet med skog och annan verksamhet till exempel inom besöksnäringen. Rennäringen en stor del av företagandet i bygden, främst inom Kiruna kommun med flera aktiva samebyar. Även i Pajala, Haparanda och Övertorneå kommun finns så kallad koncessionsskötsel av renar. Rennäringen är viktig inte bara för renskötsel utan är även central för besöksnäringen i området.

Arbetsmarknad

Området Tornedalen präglas i hög utsträckning av en kultur av att vara anställd, där basindustrierna inom skog- och gruvnäringen tillsammans med den offentliga sektorn fortfarande är största arbetsgivare.

Sedan fyra år är en gruva etablerad i Kaunisvaara i Pajala kommun och har bidragit till betydande investeringar i området. Gruvans etablering har medfört både ökad inflyttning och tillkomst av flera företag för kringservice och som underleverantörer. Under hösten 2014 har gruvan sagt upp i stort sett all sin personal och är under rekonstruktion. Osäkerheten kring gruvans framtid präglar i nuläget i hög grad stämningen i området. Även för området i stort är gruvnäringen viktig då det sker en betydande arbetspendling till de större gruvorna i Malmfälten.

Skolor och utbildningar

I samtliga kommuner finns grundskolor, gymnasieskolor samt högskoleutbildningar (som i vissa fall bedrivs genom distansundervisning). Det planeras inga nedläggningar av skolor i nuläget. På grund av

långa avstånd till skolor och utbildningsställen är distansöverbyggande teknik väl använd. Men många på gymnasiet veckopendlar till utbildningsorter vid kusten och i malmfälten. Kommunerna har gränsöverskridande samverkansprojekt mellan universitet, näringsliv och offentlig sektor, inom området och länet, men även över gränsen till Finland, Ryssland och Norge. I området finns två folkhögskolor en i Övertorneå och en i Haparanda. I Övertorneå finns dessutom Utbildning Nord, en nordisk yrkeshögskola. Universitetet i Luleå driver en utbildning inom gemmologi (läran om ädelstenar och pärlor) i Lannavaara med studenter från hela världen.

Miljö och Energi

Under de senaste årtiondena har alternativa teknik- och energiprodukter utvecklats snabbt och resulterat i nya fjärrvärmeverk/nät, biobränsleanläggningar och vindkraftsanläggningar. Många hushåll och verksamheter i Tornedalen har investerat stora summor i förnyelsebar energi, såsom pelletseldning samt mark-, sjö-, sol- och bergvärme. Området har också en tradition av att ta till sig hållbarhetsfrågor, där t e x Övertorneå kommun var en av landets första eko-kommuner på 1980-talet.

Infrastruktur och service

Avstånden är långa och vägnätet relativt väl uppbyggt medan vägarna är på många håll i mycket dåligt skick. Busslinjetrafiken är gles mellan mindre byar och samhällen i området. Större hamnar inom området finns endast i Haparanda kommun. Tornedalen har en flygplats med förbindelse till Luleå, Pajala Airport. I närheten finns Kiruna flygplats samt tre flygplatser i Norra Finland. Haparanda har direkt tillgång till både det svenska och det finska järnvägssystemet. Operatörerna har förstärkt telenätet och en bredbandsutbyggnad pågår i hela området. Post- och bankservice är gles och tillgänglig främst i centralorterna. På vissa orter har även s.k. betalstationer inrättats. På några håll pågår försök med gemensam räddningstjänst och jourcentraler för sjukvård över gränserna till Finland.

Människorna

Tornedalens gemensamma historia, det geografiska läget, naturen och det aktiva samarbetet lokalt och över gränserna i Barents, har gett upphov till en kulturell mångfald som främjar samhörighetskänslan samt håller områdets rika kulturella traditioner levande. Den laestadianska väckelserörelsen växte fram på 1800-talet och sätter än idag sin prägel på området. Den samiska kulturen har utformats efter naturens utmaningar och möjligheter. Tornedalingen är präglad av influenser från dessa kulturer vilka är sammanvävda i flera olika domäner, som tornedalsk matkultur, byggnadsstil och traditionerna. I området talas fyra olika språk; meänkieli, finska, samiska och svenska. Bastukulturen är mycket utbredd i området med en "Bastuakademi" som har medlemmar över hela världen.

Det finns olika forum för lokal utveckling som byaråd, byautvecklingsgrupper utöver kommunala utvecklingsbolag och tillväxtavdelningar med uppgift att samordna landsbygdsutveckling. Ett betydande arbete förekommer även inom folkrörelser, idrotts- och kulturföreningar. Det är problem att engagera människor för lokal utveckling, beroende bland annat på demografin i området

4.2 Behov och utvecklingsmöjligheter

Behov och utvecklingsmöjligheter har strukturerats inom tre områden som bedöms som de tre viktigaste för en långsiktigt hållbar ekonomisk, ekologisk och social utveckling av området. Dessa tre

områden utgör senare också insatsområden för genomförande av strategin. Nedan redovisas behov och utvecklingsmöjligheter inom dessa tre områden.

1. Samverkan, gränsöverskridande över landgränserna, över samhällssektorer och mellan människor är en möjlighet, där strategin är ett viktigt verktyg för att konkret arbeta för områdets utveckling och att stärka områdets attraktivitet.

I Tornedalen finns unika möjligheter till samverkan med Finland över den enda landgränsen mellan de båda länderna. En av gränsområdets stora styrkor är att det är lätt att korsa nationsgränsen, språket är till stora delar gemensamt och man delar i stor utsträckning samma kultur och historia. Redan idag finns en utvecklad samverkan över gränsen inom flera offentliga verksamheter och traditionellt har företagen alltid gjort affärer över gränsen. Det finns även behov av att gemensamt hitta nya vägar för att skapa attraktivitet i syfte att förhindra utflyttning, attrahera nya inflyttare och besökare till området. En möjlighet är att testa och utveckla nya innovativa modeller för samverkan, medskapande och inflytande, inte minst för att attrahera och involvera unga i lokal utveckling. Allt mer talas om hur kultur i vid bemärkelse kan vara en motor för tillväxt och ett verktyg för utveckling. Kulturdriven tillväxt i Tornedalen med en stark lokal kultur och bra förebilder inom alla olika kulturområden, borde ha alla förutsättningar att bli framgångsrik.

Tornedalen är ett spännande gränsområde med inslag av samisk/finsk/svensk och rysk kultur. Inflyttning och integration av "nysvenskar" i lokalsamhället, i gemenskapen och i utvecklingsarbetet ökar den kulturella mångfalden ytterligare. För att nyttja möjligheter med en bra integration fordras samverkan i möjligheter med en bra integration, samverkan genom processer i hela lokalsamhället i samspel med kommunen och myndigheter (flernivåsamverkan) och forum där nya och gamla Tornedalingar kan mötas.

Genom att studera goda exempel och att föra världen till Tornedalen och vice versa kan nya verksamheter få fart i befintliga och nya näringar. En möjlighet är att studera och utveckla en samverkan med regioner i Europa med liknade förutsättningar att inventera och bjuda in till samverkan och erfarenhetsutbyten.

2. Det finns behov av att utveckla lönsamheten i befintliga företag och ett mer varierat företagande i området. Problem med kompetensförsörjning och bristen på finansieringsmöjligheter har identifierats som de största hindren för företag att växa och nya innovationer att slå rot. Tornedalen saknar inte personer med entreprenöranda eller kreativa miljöer men insatser måste till så att hela området genomsyras av entreprenörskap och kreativitet.

I Tornedalen har små och medelstora företag inom olika sektorer, likväl som större företag inom basnäringarna och offentlig sektor problem att hitta rätt kompetens. En grund är demografiska förändringar med utflyttning och låga födelsetal. Samtidigt står i vissa delar av området många utanför arbetsmarknaden, unga, nysvenskar eller personer med funktionshinder. Med den brist på arbetskraft som kommer att uppstå i generationsväxlingar på arbetsmarknaden måste alla människors kompetens tas tillvara. I området finns flera anläggningsboende och det finns en möjlighet i att attrahera fler utrikesfödda att stanna och etablera sig i Tornedalen när de får permanenta uppehållstillstånd. För det krävs en utveckling av flexibla lösningar för språkinläring, validering av tidigare kunskaper och praktik/utbildningar. En styrka är då viljan och engagemanget hos utbildningsanordnare, företag och ideella krafter att finna lösningar så att nya svenskar snabbt kommer in i arbete.

Ett stort hot för framtida generationsväxling i området är unga som flyttar för att inte återvända. Det pågår bra initiativ för att involvera unga och att ta tillvara ungas idéer. Här blir det viktigt att utgå

från vad de unga själva ser för lösningar och att ta tillvara det arbete som påbörjats. Bland annat i ett projekt "ung i Tornedalen" som initierats av Hela Sverige ska Leva. Projektet skulle kunna vara början på en plattform där ungas idéer inom lokalt ledd utveckling kan utvecklas vidare. Ung företagsamhet är andra befintliga strukturer som syftar till att öka entreprenörskap och vilja till att driva egna företag hos unga. Det finns också behov av att föra ihop unga med idéer med erfarna företagare, där de kan lära av varandra. Vuxna ska vara förebilder, vara stolta över sin bygd och föra det vidare till de unga. Många unga kvinnor flyttar. En möjlighet är att engagera kreativa och starka kvinnor i Tornedalen som förebilder och mentorer för att visa på möjligheterna med att utveckla sina idéer här.

Entreprenörskap är inte enbart kopplat till företagande utan handlar också om att utveckla människors initiativkraft inom alla sektorer i samhället. Som exempel står den offentliga sektorn inför stora utmaningar att lösa infrastrukturfrågor samt skola, vård och omsorg med vikande befolkningsunderlag. Här finns behov av att finna innovativa lösningar som kan ge bra service till minskade kostnader. En möjlighet är att involvera anställda som är nära verksamheten och nyttja den kunskap och kreativitet som finns inom offentlig sektor.

Behovet av att upprätthålla kommersiell service på landsbygden med lanthandel, drivmedel, betaltjänster och servicepunkter är viktig och kräver nya lösningar, både för att tillvaron för småföretagare ska fungera och för områdets attraktivitet.

Andra hinder för en hållbar ekonomisk utveckling är problem att finansiera utvecklingen av byggande, företag och företagsidéer generellt på landsbygden, men särskilt i Tornedalen. Området är perifert såväl från sina marknader som från de urbana områden som attraherar människor som platser där de vill leva och bo. I Tornedalen har man prövat olika alternativa finansieringsformer som kan utvecklas ytterligare. Ett exempel en by där innevånarna gått in och köper aktier i ett större jordbruk. Övre Norrlands kreditgarantiförening är aktiva i området och har gått in med finansiering till flera investeringar. En möjlighet finns att utvärdera och sprida kunskap kring befintliga och nya former för finansiering bland annat genom mikrofonder som utvecklas av Hela Sverige ska leva och Coompanion samt med de möjligheter som regionala fonden ger till mikroinvesteringar.

3. Områdets natur- och kulturtillgångar ger möjlighet att skapa tillväxt genom utveckling av innovationer och nya typer av varor och tjänster med basen i områdets natur- och kulturtillgångar.

Tornedalen kan vara attraktivt som en plats för försöksbäddar för utveckling av innovationer inom naturbaserade verksamheter som energi, mineral, skog och upplevelsenäringarna, men även inom andra områden som kulturdriven utveckling. Här fordras ett arbete för att attrahera forskare och forskningsinstitutioner till området men även att engagera företag, människor och verksamheter som viktiga byggstenar i ett innovationssystem. Många nyskapande idéer och företag har initierats och drivs av kvinnor. En möjlighet för att få innovationer på plats är identifiera och engagera driftiga och kreativa kvinnor som både kan engagera och entusiasmera andra, både från området och attrahera kompetens utifrån till området. All utveckling måste också ske med hänsyn till en hållbar utveckling av naturens tillgångar, då dessa inte är oändliga. En exploatering av naturresurserna får inte ske på bekostnad av att själva grunden för tillväxten försvinner och skapar problem för kommande generationer. Det finns därför behov av att på bred bas undersöka och utveckla former för hur en utveckling kan ske långsiktigt ekonomiskt, ekologiskt och socialt hållbart.

En stor styrka för området är Tornedalens stora turistiska värden i midnattssolen och polarnatten, stora orörda skogsområden, fisket och jakten, samenäringen, maten och kulturen samt det faktum att området genomkorsas av polcirkeln. Stora möjligheter till utveckling finns även inom andra områden med naturen som råvara, som småskalig förädling av träråvara, hantverk och småskalig

förädling av livsmedel. En ökad lokal förädlingsgrad för både varor och tjänster är en förutsättning för tillväxt i området liksom nya vägar för företagen att identifiera och nå nya marknader med sina produkter. För att ta tillvara de möjligheter som naturtillgångar och läget ger fordras insatser för att utveckla och förpacka produkterna; både varor och tjänster med bas i naturen. Infrastrukturen med dåliga vägar och brist på förbindelser med buss och tåg är andra hinder för utveckling av besöksnäringen, men även för att attrahera personer och företag att etablera sig.

(SWOT-analys och omvärldsorientering, se bilaga 1 och 2)

5. På vilket sätt är strategin innovativ?

Strategin främjar innovativa processer på tre plan:

I modeller och metoder som ska användas för att engagera, inspirera och säkerställa delaktighet och inflytande i genomförandet i strategin: Nya modeller och metoder ska användas för att få med alla i en strukturerad innovationsprocess med återkommande idéverkstäder i såväl tematiska som sektors- och ämnesövergripande grupper. När projekt är igång ska kreativa möten för erfarenhetsutbyten och spridning av resultaten genomföras, både mellan projekt i området och med regionala, nationella och europeiska strukturer som målgrupp. Möten och processer ska genomföras med ny teknik, användande av sociala medier, webinarier och med att involvera nya strukturer genom att använda teater, musik och film.

I hur omvärldsanalyser och omvärldsbevakning fortlöpande integreras i processen under strategins genomförande och hur kunskap om omvärld, trender, idéer och innovationer delas: Syftet är att inspirera och bidra till att produkter och idéer till företagande och utveckling är nyskapande och att innovationer kommer till: En medveten strategi är att omvärldsspaning genomförs fortlöpande och systematiskt och att skapa en struktur för att fortlöpande tillgängliggöra erfarenheter och analyser. Särskilt inledningsvis ska ny omvärldskunskap underlätta skapandeprocesser och innovationsarbetet.

I arbetet med gränsöverskridande samverkan för att finna innovativa lösningar på gemensamma problem, över sektors- land- och generationsgränser: Tornedalen har ett unikt läge med gränsen till Finland där man dessutom delar en historia, kultur och språk. Det innebär att det också finns unika möjligheter till samverkan över gränsen för att lösa gemensamma samhällsliga utmaningar, erfarenhetsutbyten och att gemensamt utveckla områdets möjligheter. Ett "Letter of Intent" har undertecknats med två angränsande leaderområden på den finska sidan. Även samverkan över sektorsgränser ska användas som en medveten strategi för utveckling. Problem och utmaningar kan få nya lösningar och möjligheter tas tillvara i spännande möten mellan kunskaper och erfarenhet från olika sektorer och mellan generationer. Vad händer när Tornedalsteatern möter gruvnäringen eller hur kan arbetsintegrerande sociala företag bidra till tillväxt i jord- och skogsnäringen? Vad händer när Northlands ledning får en ung mentor eller en kvinna från Syrien tar plats i styrelsen i byns fotbollsförening? Erfarenhetsutbyten med andra regioner i Europa är en viktig del i genomförandet av strategin för lokalt ledd utveckling i Tornedalen.

6. Vision

Visionen för området:

”Tornedalen är en gränsöverskridande mötesplats där människor och företag möts och kan förverkliga sina idéer i en kreativ livsmiljö”

Visionen är vald för att den uttrycker den möjlighet som området ger för människor och företag att växa och att förverkliga sina drömmar om liv, arbete och ett eventuellt företagande. Tornedalens största tillgångar är kreativa miljöer och resurser i sina kultur- naturtillgångar samt människor som, om de ges möjlighet, kan bidra till områdets utveckling. Det finns även en lång tradition av att integrera människor från hela Barentsområdet och den kunskapen kan vi använda för att integrera nya Tornedalingar och särskilt utomeuropeiska människor i området.

Visionen för strategin:

Strategin bidrar till att utveckla inkluderande, kreativa och innovativa vägar för att ta tillvara områdets och människors fulla potential. Syftet är att skapa en social, ekonomisk och ekologisk långsiktigt hållbar utveckling av området.

Visionen för partnerskapet:

Partnerskapet säkerställer transparenta arbetsätt i utveckling och genomförande av områdets strategi, samt består av en bred representation från hela området.

7. Insatsområden, mål och urvalskriterier

7.1 Övergripande mål för området

Övergripande mål för hela strategin
Mål 1: Utveckla ett inkluderande, välkomnande och attraktivt område för människor och företag att växa i.
Mål 2: Ny kompetens i befintliga och nya verksamheter
Mål 3. En hållbar ekonomisk, social och ekologisk utveckling och smart tillväxt med bas i områdets natur- och kulturtillgångar, jord, skog och mineraler

Målet passar väl in i målen för de fonder som ska användas; EJFLU, ERUF och ESF samt regionala och kommunala strategier, som i RTP och RUS för länet där t ex kulturella och kreativa näringar är

prioriterade. Målen passar även in i Europa 2020 strategin med smart tillväxt, hållbar tillväxt och en tillväxt för alla.

1. Utveckla ett inkluderande, välkomnande och attraktivt område för människor och företag att växa i

Områdets attraktionsvärde ska förstärkas så att Tornedalen blir en plats där människor och företag vill etablera sig. Ett attraktivt område handlar både om den fysiska miljön och om livsmiljön. Inkluderande och tillåtande samhällen och hög entreprenöranda har ett samband. För att lösa samhällsliga utmaningar på lokal nivå krävs gränsöverskridande samverkan kring exempelvis kommersiell service, skola, barnomsorg. Andra utmaningar är utflyttning av unga eller hur lokalsamhället ska ta tillvara möjligheterna med nya svenska som kommer till området. Ett attraktivt område med tillgång till service, där människor vill bo och ser möjlighet att förverkliga sina idéer är också en förutsättning för tillväxt. Målet svarar mot syftet i ESF inom lokalt ledd utveckling med att stärka individens ställning på arbetsmarknaden, men även att koppla kompetenser mot företagets behov. Målet stämmer även mot målen i EJFLU om att uppnå en territoriellt balanserad utveckling av ekonomier och samhällen på landsbygden, inbegripet att skapa och behålla sysselsättning. Målet mäts i ökad sysselsättning och nya företag. Här skulle ökad inflyttning eller minskad utflyttning också kunna vara ett mål, men där är det fler faktorer som påverkar där inte allting är påverkbart inom ramen för en leaderstrategi.

2. Utveckling av ny kompetens i befintliga och nya verksamheter

Samtidigt som gruvnäringen och annan verksamhet har problem med att hitta rätt kompetens, finns även en arbetslöshet. Brist på rätt kompetens i befintlig verksamhet hotar och försvårar både tillväxt i befintliga företag och möjligheter att utveckla områdets fulla potential. Samtidigt finns risken i ett utanförskap för människor utan matchande kompetens. Det kan handla om utlandsfödda, eller unga ofta unga män utan fullständig grundutbildning. Strategin ska ge möjligheter att utveckla inkluderande och smarta lösningar för att matcha befintlig och nya kompetens till företagets och områdets behov. Målet svarar mot syftet i ESF inom lokalt ledd utveckling med att stärka individens ställning på arbetsmarknaden, men även att koppla kompetenser mot företagets behov. Målet stämmer även med målen i EJFLU om att uppnå en territoriellt balanserad utveckling av ekonomier och samhällen på landsbygden, inbegripet att skapa och behålla sysselsättning. Målet mäts i ökad sysselsättning och sysselsättning för personer som idag står långt från arbetsmarknaden.

3. En hållbar ekonomisk, social och ekologisk utveckling och smart tillväxt med bas i områdets natur- och kulturtillgångar

Behovsbeskrivningen visar att det fordras en utveckling av området till en mer mångsidig arbetsmarknad, med fler företag inom flera branscher och verksamhetsområden.

Det finns starka värden i områdets natur och kulturtillgångar som inte har tagits till vara i sin fulla potential. Insatserna ska ge möjlighet att främja en innovativ utveckling och hållbar tillväxt med bas i områdets stora natur- och kulturtillgångar samt innovativa lösningar som är kompletterande alternativ till befintliga lösningar, för att möta samhällsliga utmaningar inom service och omsorg.

Målet svarar mot de övergripande målen i EJFLU med att främja jordbrukets konkurrenskraft och säkerställa hållbar förvaltning av naturresurser och klimatåtgärder samt uppnå en territoriellt balanserad utveckling av ekonomier och samhällen på landsbygden, inbegripet att skapa och behålla sysselsättning. Målet svarar även mot målen i ERUF om att öka sysselsättningen i mikro- och

småföretag samt antalet företag. Ökad sysselsättning och lönsamhet i nya och befintliga företag inom lantbruk och naturbaserade näringar.

(Motivering för val av fonder, bilaga 3)

Horisontella mål

Övergripande horisontella mål	Indikatorer
Mål 1: Öka ungas deltagande i landsbygdsutveckling	Andel aktiviteter som initieras och drivs av unga
Mål 2: Integration	Antalet deltagande utrikesfödda
	Andel aktiviteter som initieras och drivs av någon av områdets minoriteter
Mål 3: Hållbar utveckling	Andel aktiviteter som bidrar till en ekologisk, ekonomisk och social hållbar tillväxt, t ex genom att främja miljö och klimatmål i Östersjöstrategin och RUS, RTP
Mål 4: Ökad jämställdhet	Andel aktiviteter som direkt främjar jämställdhet

De horisontella målen bidrar till strategins framgång som helhet och ska löpa som en röd tråd i projektprocesser och beslut.

Vi vill att alla ska känna en tillhörighet med bygden och känna att det finns en möjlighet att utveckla området. Tornedalen har en stor utflyttning av fram för allt unga kvinnor. Både utflyttning av unga och kvinnounderskott är ett hot för bygden. Det är viktigt att verka för att alla kvinnor och män känner sig delaktiga i utvecklingen. Annars finns en risk att de inte känner samhörighet med området och det blir ett medvetet val att flytta och att inte komma tillbaka.

Tornedalen 2020 har som ett horisontellt mål att främja integration. I Tornedalen och i genomförandet av strategin för lokalt ledd utveckling är olikheter och mångfald en tillgång. Vi tror att detta kan leda till tillväxt och vi tror att samverkan över alla gränser ökar kreativiteten och därmed tillväxten.

En hållbar utveckling av tillväxt baserat på områdets naturresurser är en annan kärna i strategin med emfas på hållbarhet (ekonomisk, social och ekologisk). Det gäller särskilt det insatsområde som ska främja tillväxt med bas i områdets naturtillgångar.

7.2 Insatsområden

Insatsområde 1: Utveckling av områdets attraktivitet, lokalt engagemang och gränsöverskridande samverkan

Syftet med insatsområdet är att skapa en grund för lokalt engagemang och utveckling genom gränsöverskridande samverkan; över landgränser, sektorsgränser, mellan generationer och kulturer. Här får LAG gruppen ett stort ansvar i att inledningsvis initiera projekt, skapa kunskap kring strategin och inspirera till aktivitet.

1.1 Åtgärder för att utveckla lokala och gränsöverskridande mötesplatser samt för att utveckla innovativa lösningar för kommersiell service i området.

Det kan handla om att ta tillvara och synliggöra redan befintliga mötesplatser, men även om att skapa nya. Nya grupper; gamla, unga, föreningsliv och nya svenskar i utvecklingsarbetet.

1.2 Åtgärder för att utveckla utbyten och samverkan över gränsen till Finland och Norge samt med andra lokalt ledd utveckling områden, men även med andra regioner inom EU med likande förutsättningar och utmaningar. Gemensamma delprojekt ska utvecklas som stärker det egna arbetet inom lokalt ledd utveckling i Tornedalen. I Finland och Norge som exempel finns branscher där man är duktiga inom till exempel besöksnäringen eller förädling av bär och vildväxande (Finland) och grön omsorg (Norge).

1.3 Åtgärder för att utveckla områdets attraktivitet. Åtgärder som syftar till att vardagen ska fungera för människor och företag i området med kommersiell service, skola och barnomsorg. Åtgärder kan handla om att i samverkan mellan kommunal och lokal nivå bilda servicepunkter eller att finna andra innovativa lösningar på lokala behov. Människor i Tornedalen ska vara stolta över sitt område, sin kultur och sitt ursprung. Här kan aktiviteter genomföras för att utbilda lokala ambassadörer, studiecirkel där man lär sig mer om Tornedalens kultur och historia eller insatser för att synliggöra området. Design av platser med medskapande från det lokala samhället, byggnader, service, vägar och ljussättningar är andra exempel på att utveckla attraktiva, inkluderande och kreativa miljöer.

Insatsområde 2: Utveckling av ny kompetens och entreprenörskap i befintliga och nya företag och verksamheter

Syftet med insatsområdet är att främja utvecklingen och innovationer i befintliga och nya företag genom att utveckla nya former för kompetensförsörjning i företagen, ny kompetens samt entreprenörskap och entreprenöranda som ska genomsyra hela Tornedalen.

2.1 Åtgärder för att kvalitativt och kvantitativt öka kompetensförsörjningen till befintlig verksamhet:

Åtgärderna ska syfta till att ta tillvara kompetens och människor med en vilja att stanna kvar i området, men även attrahera nya inflyttare. Målgruppen är dels anställda men även personer som idag står utan arbetet. Det kan handla om nya svenskar och att

utveckla integrerad validering, SFI och praktik i partnerskap mellan företag, utbildningsanordnare och arbetsförmedling. Det kan också vara att ta fram behovsbaserad kompetensutveckling utifrån företagets och offentlig sektors behov samt att utveckla nya former för anställning eller företagande i arbetsintegrerande sociala företag eller andra innovativa organisationsformer.

2.2 Åtgärder för att stärka entreprenörandan i befintliga och nya företag, men även entreprenörandan för anställda inom offentlig sektor och basnäringarna, jord, skog och mineraler:

Genom att tidigt utveckla ungas kreativitet och företagsamhet till exempel i kontakter mellan skolan och det lokala näringslivet ökar möjligheterna att fler unga i framtiden startar företag. Unga men även andra målgrupper som utrikes födda som är intresserade ska få möjlighet till stöd och tillgång till de kontakter de behöver för att driva sina idéer; till exempel i kurser, studiebesök, inkubatorsverksamheter eller mentorprogram. Inom ramen för insatsområdet ska det också vara möjligt att stödja unga som vill göra längre praktiker i andra EU-regioner, vilket prövats framgångsrikt. Det ska även tas fram program för redan anställda. De ska kunna få stöd för att tillsammans med sin arbetsgivare utveckla ett intraprenörskap, eller en avknoppning, vilket ska göra det möjligt att finna lösningar på samhällsrelaterade utmaningar eller utmaningar i företag som behöver utveckla sin verksamhet. Även för redan anställda ska det finnas tillgång till inkubatorverksamhet, kurser, studiebesök och mentorer.

Insatsområde 3: Utveckling av nya innovativa produkter och företag baserade på områdets kultur- och naturtillgångar.

Insatsområdet syftar till att skapa tillväxt och synliggöra/utveckla områdets attraktivitet baserat på dess natur- och kultur tillgångar. Det finns möjligheter att skapa tillväxt i befintliga företag och i nya företag genom utveckling av nya typer av varor och tjänster med basen i områdets natur- och kultur tillgångar. Bortsett från tjänster inom besöksnäringen som är mer självklart kan det handla om tjänster inom rekreation, rehabilitering och friskvård eller ekologiskt producerade livsmedel. Kosmetikaindustrin efterfrågar allt mer av råvaror från naturen och ny forskning ger helt nya möjligheter för utveckling av alternativa energikällor. Det faktum att Tornedalen även genomkorsas av Polcirkeln fascinerar många besökare, liksom snön, kylan och norrskenet under vintern och sist men inte minst midnattssolen med ständigt ljusa sommarnätter.

3.1 Åtgärder för att öka förädlingsgraden av varor och tjänster baserade på områdets särskilda natur- och kulturförutsättningar. Kompetensutveckling och gränsöverskridande utvecklingsarbete för produktutveckling inom småskalig, hantverksbaserad livsmedelsproduktion, upplevelseprodukten, trävaror, slöjd, design och hantverk, men även inom kulturnäringarna konst och teater. Utveckling av produkter baserade på klimatsmarta lösningar och alternativa energikällor.

3.2 Åtgärder för att paketera och tillgängliggöra produkter från området Här bör paketeringsinsatser som går över verksamhetsgränserna prioriteras exempelvis samverkan besöksnäring, kultur eller slöjd och mat. Åtgärderna kan omfatta kompetensutveckling, studieresor, workshops. Med paketering avses både att definiera

sina produkter men även rent fysiska paketeringar, som då kan komma att handla om tillgängliggörandet av produkterna mot olika målgrupper.

3.3 Åtgärder för att identifiera och bearbeta nya marknader.

Utifrån marknadsanalyser utveckla olika sätt att marknadsföra och distribuera sina produkter; medverka på mässor, webbplattformar och gemensamma varumärken. Åtgärder med samverkan mellan och inom branscher prioriteras.

3.4 Åtgärder för att kartlägga befintliga och utveckla nya former för finansiering av innovationer och utveckling i befintliga och nya företag

Åtgärderna ska syfta till att kartlägga och samordna befintliga källor för finansiering av utveckling, innovationer samt investeringar i nya och befintliga företag. Även nya former av finansiering ska kunna utvecklas med mikrofonder eller där flera lokala aktörer går in och köper aktier i en verksamhet. Det kommer även att finnas möjlighet för företag att under vissa förutsättningar söka stöd till sin investering inom ERUF (Micro- och småföretag).

7.3 Handlingsplan

I strategin har tre insatsområden identifierats med grund i det forummöte som genomförts inledningsvis, SWOT analysen samt en analys av områdets behov.

I samtliga insatsområden ska områdets tillgångar i form av en särpräglad natur och kultur samt gränsområdet till Finland med vad det innebär i samverkan, språk och kultur tillvaratas och utvecklas.

Tre övergripande mål har formulerats som i huvudsak svarar mot varsitt insatsområde, även om de tre insatsområdena gemensamt bidrar i olika utsträckning till att nå samtliga mål.

Insatsområde 1; Utveckling av områdets attraktivitet, lokalt engagemang och gränsöverskridande samverkan har setts som en grund för utveckling av området på alla plan och en förutsättning för att nå målen också i övriga insatsområden. För insatsområdet i sin helhet ska landsbygdsfonden användas. Åtgärderna syftar till en innovativ utveckling av servicelösningar och infrastruktur, samverkan och erfarenhetsutbyten lokalt, nationellt och internationellt, samt ungas och utrikesföddas delaktighet i lokal utveckling.

Tyngdpunkten för insatsområdet vad gäller samverkanslösningar och erfarenhetsutbyten med inriktning på att öka omvärldskunskap, engagemang och delaktighet kommer att finnas i början av programperioden. Här kommer Lag att initiera projekt för studiebesök och utbyten med andra regioner samt att skapa mötesplatser och plattformar lokalt som syftar till att öka delaktighet, kunskap och engagemang för att utveckla och driva projekt eller idéer inom ramen för lokalt ledd utveckling. Utvecklingsarbetet ska bygga på att utveckla redan befintliga projekt, mötesplatser och samverkanstrukturer, som "Ung i Tornedalen", Tornedalsteatern, Tornedalingarnas riksförbund med en särskild inriktning mot områdets minoriteter. De driver även ett särskilt projekt för unga tornedalska kvinnor "Lakso Chicks".

Insatsområde 2; I insatsområdet ska innovationer, entreprenörskap och företagande stärkas genom utveckling av ny kompetens och genom att främja allas tillträde till arbetsmarknaden.

När det gäller insatser för kompetensutveckling och entreprenörskap i befintlig verksamhet liksom kompetensutveckling av personer som står utanför arbetsmarknaden ska socialfonden användas.

Tänkbara aktiviteter kan vara att finna innovativa former för att matcha utrikesföddas kompetens mot behov i befintlig verksamhet eller att finna vägar för unga in på arbetsmarknaden. En samverkan med befintliga utbildningsstrukturer ska etableras som Utbildning Nord som bedriver praktiska utbildningar inom bland annat mat och hantverk, Tornedalens folkhögskola med utbildningar inom naturturism, Sverige/Finska folkhögskolan med en inriktning på design och konst samt Lapplands kommunalförbund och Högskoleförbundet Östra Norrbotten som organiserar distansundervisnings på Högskolenivå. Grans Naturbruksgymnasium med upptagningsområde i hela länet har erfarenhet av matchning av utrikesföddas kompetens mot företag och utbildning inom de gröna näringarna och deras erfarenhet ska tillvaratas. En samverkan ska också utvecklas med studieförbunden som är verksamma i området. De har erfarenhet av att arbeta med modeller för ökad integration på landsbygden.

I verksamhet för att främja entreprenörskap och entreprenöranda i vid bemärkelse ska landsbygdsfonden och regionala fonden användas. Aktiviteterna kan bestå i att skapa möten mellan företag inom de gröna näringarna och skola för att gemensamt utveckla projekt som ska väcka intresse för en framtida anställning eller företagande inom de gröna näringarna, eller att på andra sätt främja ungas entreprenöranda. I insatsområdet ska också intresset för företagande tas tillvara, särskilt hos unga men även i gruppen utrikesfödda med en bakgrund i företagande. När det gäller unga och företagande ska en samverkan med Ung Företagsamhet i Länet etableras samt med projektet Ung i Tornedalen. För gruppen utrikesfödda är det viktigt med en samverkan med SFI och arbetsförmedling. Utveckling av entreprenörskap för unga och utrikesfödda som vill starta företag ska finansieras med den regionala fonden. Särskilda insatser ska riktas till unga och utrikesfödda som vill starta företag. En modell utvecklas som innehåller någon form av inkubator och mentorprogram. Inom insatsområdet kan det bli aktuellt att utveckla kooperativa lösningar med att starta företag tillsammans som har visat sig vara särskilt intressant för unga. Även möjligheterna med arbetsintegrerande sociala företag ska testas för att matcha företagets kompetensbehov med de som idag står långt utanför arbetsmarknaden eller för att lösa olika samhällsliga utmaningar.

Insatsområde 3; Utveckling av hållbar tillväxt i nya och befintliga företag med utgångspunkt i områdets natur- och kulturtillgångar. Landsbygdsfonden ska användas för verksamhet som syftar till att utveckla nya produkter; varor och tjänster samt nya marknader inom de gröna näringarna liksom för produktion av förnybar energi. För utveckling av verksamhet inom besöksnäring, kreativa näringar och kultur ska regionala fonden användas. Mikrofinansiering från regionala fonden ska användas för investeringar i verksamheter utanför jord- och skogsbruk som besöksnäring, småskalig livsmedelsförädling, kultur och hantverk. För större investeringar i näringar kan förstudier finansieras inom ramen för lokalt ledd utveckling, medan genomförandet finansieras på annat sätt. En plattform för att ta fram innovativa produkter och tjänster ska etableras där personer med idéer kan få lotsning för att kommersialisera sin idé. I plattformen ska också företag och forskning mötas för erfarenhetsutbyten som kan bidra till nya innovationer och kommersiell samverkan. Erfarna företags kompetens och erfarenhet ska tas tillvara. Företag och enskilda ska kunna testa sina idéer i ett tidigt skede mot en panel med kompetens och nätverk från olika sektorer, branscher och områden.

7.4 Urvalsprocess

Inledningsvis tas projekt emot löpande. Därefter kan det bli aktuellt med mer strukturerade ansökningsomgångar samt tematiska utlysningar. Tematiska områden bestäms utifrån utvärderingar

av påbörjade projekt kopplat till de mål som ska uppfyllas i utvecklingsstrategin för området. Tematiska utlysningar kan även svara mot uppkomna behov i en föränderlig omvärld.

Projekt som påbörjats i tidigare program med en första fas kan fortsätta in i nästa, under förutsättning att projektet i övrigt fyller uppställda grundvillkor och urvalskriterier samt har uppnått planerade resultat i sin första fas.

Beslutsgång:

1. Projektidén utvecklas tillsammans med verksamhetsledare och/eller i något av de idéseminarium som genomförs.
2. Projekten bereds i en beredningsgrupp som också har möjlighet att ta in extern kompetens för utvärdering av en projektidé. Beredningsgruppen är brett sammansatt och tillsätts av Lags styrelse. Beredningsgruppen utformar underlag till LAG men ger inga förslag på beslut.
3. Styrelsen fattar LAG-beslut, vilket innebär en prioritering av projekten enligt uppställda urvalskriterier samt tilldelning av budget. Jordbruksverket fattar det formella beslutet.

7.5 Mål och urvalskriterier

Målvärden per insatsområde

Insatsområde 1: **Utveckling av områdets attraktivitet, lokalt engagemang och gränsöverskridande samverkan**

Fond	Mål	Indikator	Målvärde
EJFLU	Nya ekonomiskt, ekologiskt och socialt hållbara innovativa lösningar för service, omsorg, boende och infrastruktur	Antal nya innovativa lösningar inom service, boende och infrastruktur	15
	Nya nätverk och samverkanskonstellationer lokalt, regionalt, nationellt och internationellt	Antal nya nätverk eller samverkansprojekt	50
	Öka ungas deltagande i lokal utveckling	Unga som initierar, deltar i eller driver projekt	30
	Öka utrikesföddas deltagande i lokal utveckling	Utrikesfödda som deltar i projekt	100
	Ekonomiskt, ekologiskt och socialt hållbara innovativa lösningar för en attraktiv livsmiljö	Antal nya hållbara innovativa lösningar för attraktiva livsmiljöer	25
	Erfarenhetsutbyten med andra regioner i Europa	Antal utbyten med andra regioner i Europa	35

Insatsområde 2: **Utveckling av ny kompetens och entreprenörskap i befintliga och nya företag och verksamheter**

Fond	Mål	Indikator	Målvärde
ESF	Stärkt anpassningsförmåga för sysselsatta kvinnor och män på arbetsmarknaden.	Antal personer som deltar i aktiviteter som syftar till att stärka sin ställning på arbetsmarknaden	69
	Stärkt anställningsbarhet för kvinnor och män som befinner sig långt ifrån arbetsmarknaden	Antal arbetslösa deltagare och långtidsarbetslösa som är i sysselsättning, inklusive egenföretagande, efter avslutad åtgärd.	10
	Ökad kompetens i befintliga företag	Antal organisationer och företag som genomför kompetensutveckling eller förändringsarbete	8
EJFLU	Främja kopplingar mellan näringslivs och skola	Antal ekonomiskt, socialt och ekonomiskt hållbara samverkansprojekt mellan skola och näringsliv.	14
	Främja ungas idéer för företagande	Antal unga som startar företag eller skapar en egen ny sysselsättning inom befintligt företag	5
	Främja utrikesföddas idéer för företagande	Antal utrikesfödda som startar företag	6
ERUF	Främja tillkomsten av nya former av företagande t.ex. arbetsintegrerande sociala företag.	Antal företag som drivs med innovativa former för företagande.	2
	Nya ekonomiskt, socialt och ekologiskt hållbara innovationer baserade på avknoppning från eller komplettering till offentlig verksamhet.	Antal nya ekonomiskt, socialt och ekologiskt hållbara innovationer avknoppade eller kompletterande till offentlig verksamhet.	4

Insatsområde 3: **Utveckling av nya produkter och företag baserade områdets kultur- och naturtillgångar.**

Fond	Mål	Indikator	Målvärde
ERUF	Ökad samverkan mellan företag och forskning	Antal nya plattformar, försöksbäddar eller nätverk för samverkan kring utveckling av innovationer	2
	Skapa nya arbetstillfällen i små och medelstora företag.	Antal nya årsarbetstillfällen i små och medelstora företag.	2
	Skapa nya små- och medelstora företag.	Antal nystartade små- och medelstora företag (SMF) omräknat till heltidstjänster	2
	Nya innovationer baserat på områdets natur- och kulturtillgångar	Antal nya processer, metoder, varor eller tjänster baserade på områdets natur och kulturtillgångar	10
	Hitta innovativa vägar för finansiering	Antal nya finansieringsmöjligheter	3
EJFLU	Ökad användning av lokalt producerad energi från förnyelsebara energikällor	Antal nya lokala lösningar för användning av förnyelsebar energi	4
	Utveckla befintliga företag inom jord, skog, natur och kultur.	Antal bevarade arbetstillfällen	60
	Ökad diversifiering inom jord-, skog-, kultur- och besöksnäring	Antal nya årsarbetstillfällen	30
	Främja branschöverskridande samverkan mellan företagen i området	Antal nya företagskonstellationer, kluster, eller samverkan mellan företag.	15

(Urvalskriterier se bilaga 7)

8. Finansieringsplan

Delåtgärd	Fond	%	SEK
Drift	Jordbruksfonden för landsbygdsutveckling	25	8 500 000
Samarbeten	Jordbruksfonden för landsbygdsutveckling	5	1 700 000
	Regionala utvecklingsfonden	0	
	Socialfonden	0	
Genomförande av strategin	Jordbruksfonden för landsbygdsutveckling	55,69	18 934 540
	Regionala utvecklingsfonden	4,03	1 369 030
	Socialfonden	10,28	3 496 430
Summa		100	34 000 000

9. Organisation

9.1 Administrativ kapacitet och kansliets arbete (drift)

En verksamhetsledare ska rekryteras och arbeta på heltid. Verksamhetsledarens främsta uppgift blir att engagera, entusiasmera och förmedla kunskap och information för att få fram bra projektansökningar av god kvalitet samt att bidra till att de projekt som genomförs når sina mål.

Verksamhetsledaren ska ha erfarenhet och kunskap för att kunna kvalitetssäkra processen; processer för idéutveckling, handläggning av ansökningar, uppföljning och utvärdering. En stor vikt kommer också att läggas på att det i kansliet finns en plan som fortlöpande följs upp och revideras samt kunskap för genomförande av en aktiv, transparent och sammanhållen intern och extern kommunikation.

Kanslifunktionen ska vara ett stöd till verksamhetsledare och projektgenomförare, bidra med dokumentation samt ta fram underlag för kommunikation, uppföljning och spridning av resultat.

Kanslifunktion kan delas med leaderområde Tornedalen-Haparanda skärgård som verkar inom samma geografiska områden, men har havs- och fiskerifonden som finansiär. Tänkbara områden är en administrativ samverkan, lokaler och utrustning på kansliet samt eventuellt administrativ personal, medan områdena ska ha egna fristående verksamhetsledare. Vissa aktiviteter som idéverkstäder och informationsmöten skulle också tjäna på att genomföras gemensamt, både ur ett

ekonomiskt perspektiv men även för att nå bättre resultat. Leaderområdet Tornedalen-Haparanda Skärgård och leaderområdet Tornedalen 2020 delar samma glest befolkade, geografiska område och ska genomföra verksamheter som ska komplettera varandra.

Om det webbaserade system för ansökan och beredning av ansökningar som annonserats av Jordbruksverket blir verklighet kommer det att underlätta administrationen, liksom ett gemensamt webbverktyg för kommunikation, erfarenhetsutbyten och spridning av resultat skulle göra.

Ekonomisk administration av föreningen har i förra programomgången upphandlats och lagts ut på extern aktör. Ett liknande förfaringssätt kan komma att prövas i denna programomgång.

9.2 Partnerskapet och föreningen

Partnerskapets organisationsnivå bygger på offentlig representation från Haparanda, Pajala, Övertorneå samt från Kiruna kommun (med personer från de östra delarna av kommunen). Privat från företagorganisationer som ex LRF eller föreningen företagarna (FR) samt från lokal ideell sektor. Partnerskapet speglar området i sammansättning avseende representation: geografiskt, från ideell, offentlig och privat sektor, från olika branscher och verksamhetsområden. I föreningen ska säkerställas att det ingår personer med kompetens om lokal arbetsmarknad och näringsliv, personer med erfarenhet från regional, nationell och internationell projektverksamhet. Personer med kunskap om affärsutveckling samt kunskap om EUs fonder och program. (förteckning över Lags kompetens bifogas, bilaga 11)

9.3 LAG – den lokala aktionsgruppen

Medlemmar i den ideella föreningen Tornedalen 2020 kan vara fysiska eller juridiska personer eller organisationer med intresse av lokalt ledd utveckling i Tornedalen 2020s verksamhet.

Den ideella föreningen Tornedalen 2020 är bildad, beskrivning av organisationen, stadgar och protokoll bifogas ansökan om att bilda leaderområde för lokalt ledd utveckling.

Valberedningen har utgjorts av en medlem från respektive samverkande kommun samt offentlig, privat och ideell sektor, samt en sammankallande ordförande för gruppen på totalt 4 personer. Valberedningen kommer att möta företrädare för offentlig, privat och ideell sektor för att diskutera lämpliga kandidater.

Lags styrelse

Styrelsen ska bestå av maximalt 49 % offentlig representation. Övriga ska representera privata och ideella sektorerna i sina respektive kommuner. Ledamöterna och ersättarna skall komma från olika geografiska delar av leaderområdet.

De horisontella kriterierna om jämställdhet och delaktighet som speglar hela områdets befolkning ska säkerställas. Det innebär att det är bra med representation från vardera grupper; personer med utomnordisk bakgrund, unga, samisk representation, representation för minoritetsspråken samt lika fördelning av män och kvinnor.

En strävan skall vara att beslut i LAG-styrelsen fattas i samförstånd (konsensus). Reglerna för röstning i styrelsen skall vara utformade på ett sådant sätt att två tredjedelar av partnerskapet inte regelmässigt kan rösta ned den återstående tredjedelen.

LAG-styrelsen ansvarar för beslut av projekt som skall genomföras enligt de kriterier som föreslås i utvecklingsstrategin. Styrelsen ansvarar också för organisation av kanslifunktionen samt för rekryteringen av verksamhetsledare.

LAG-styrelsen skall kunna adjungera externa kompetenser i syfte att höja kunskapen och fördjupa samarbetet med andra viktiga aktörer inom området. De som adjungeras till styrelsen har inte beslutanderätt.

För genomförande av sitt uppdrag sammanträder styrelsen minst fyra gånger per år.

Till styrelsemötena inbjuds projektägare för att lämna information om såväl nya som pågående projekt samt resultat av avslutade projekt.

I styrelsens uppdrag ingår att ansvara för kvalitetssäkring av beskrivningar och policys när det gäller kanslifunktionens administrativa rutiner. Dessa skall omfatta diarieföring, dokumentation, ekonomiredovisning och uppföljning, avstämningar och utvärderingar samt redovisning till myndigheter och rapportering till delaktiga aktörer.

Styrelsens arbets- och beredningsutskott

Styrelsen skall inom sig tillsätta ett arbets- och beredningsutskottets vars uppgift är att bereda alla ansökningar innan styrelsen fattar beslut. Utskottet kan även på mandat från styrelsen fatta beslut som kräver snabb behandling eller är av rutinmässig karaktär. I beredningsutskottet kan en representant från kommunernas näringslivsfunktion adjungeras.

(Organisation för Tornedalen 2020 samt kompetensprofiler, se bilaga 10 och 11)

10. Samverkan mellan fonder och med andra aktörer

Leaderföreningen Tornedalen 2020 kommer att finansiera sina insatsområden med Europeiska Jordbruksfonden för Landsbygdsutveckling (EJFLU), Europeiska Sociala Fonden (ESF) och Europeiska Regionala Utvecklingsfonden (ERUF).

EJFLU ska vara leadfond och i huvudsak finansiera driftkostnaderna för leaderområdet Tornedalen 2020. Lokalt ledd utveckling Tornedalen 2020 kommer även att driva egna projekt särskilt inom EJFLU och ESF. Det kan gälla t ex för mobilisering och kompetensutveckling för ökad kunskap för att utveckla och driva projekt eller utveckling av lokala processer, organisera utbyten och initiera studiebesök och utveckling av plattformar för samverkan.

EJFLU ska också finansiera lokal utveckling, som utveckling av regionens attraktivitet och innovativa lösningar för att möta samhällsliga utmaningar liksom nya lösningar för kommersiell service. Medskapande design av platser, anläggningar och rekreationsområden är exempel på aktiviteter som kan finansieras genom EJFLU. Fonden kan också kopplas till utveckling av innovationer inom naturbaserade näringar i ett tidigt skede med förstudie eller utvecklingsarbetet som leder till investeringar eller innovationsarbete som finansieras av ERUF.

ESF ska finansiera kompetensutveckling i befintlig verksamhet samt matchning och utveckling av kompetens för de som står långt från arbetsmarknaden; långtidsarbetslösa, utomnordiska medborgare, samt insatser för unga (män) med låg eller ingen utbildning. Socialfonden kan kombineras med ERUF som exempel för att utveckla sociala arbetsintegrerande företag eller för att stödja satsningar, med ny kompetens i företag som gör investeringar för diversifiering i befintlig eller

ny verksamhet. Eller kompetensutveckling som syftar till att fler företag kan vara delaktiga i olika typer av innovationssamarbeten.

ERUF ska finansiera utveckling och innovationer för att skapa fler arbetstillfällen i befintliga och nya företag med bas i områdets natur och kultur. Det finns kopplingar till både ESF på det sätt som beskrivs ovan, men även till EFLU. Förutom i att utveckla stödjande service och strukturer som skapar förutsättningar för en tillväxt i företagen, kan samverkan mellan fonderna även ske på andra sätt. I förstudier eller utveckling av småskaliga verksamheter på gårdsnivå som genomförs inom EJFLU medan t ex samordnande marknadsinsatser eller koppling till forskning och innovationsarbete eller samverkan kring större investeringar finansieras inom ERUF.

Inom det geografiska området finns även leaderområdet Tornedalen-Haparanda skärgård som finansieras av havs- och fiskerifonden. Avgränsningarna sammanfattas med att projekt med investering och utveckling under vatten administreras av leaderområdet Tornedalen Haparanda Skärgård och projekt med investering och utveckling ovan vatten administreras av leaderområdet Tornedalen 2020.

Innan projekt godkänns ska verksamhetsledaren säkerställa att inte samma insatser finansieras ur överlappande leaderområdet Tornedalen-Haparanda skärgård.

10.1 Avstämning med andra aktörer med utvecklingsansvar

I LAG finns representanter för samtliga kommuner och berörda arbetsmarknadsområden. Strategin har stämts av mot regionala och lokala strategi- och handlingsplaner i kommunerna och strategierna för gruvnäringen.

Representanter från vardera kommuns näringslivsfunktion kan adjungeras till LAGs beredningsgrupp för att säkerställa transparens och att medel som området har tillgång till i och utanför leaderområdet kan användas för optimal utveckling av området.

Diskussioner har förts med övriga leaderområden om avstämningar och samverkan med exempelvis möten två gånger per år för erfarenhetsutbyten och för att sprida resultat, men även för att etablera tematisk samverkan.

Länsstyrelsen i Norrbotten har ansvar för den regionala handlingsplanen för genomförandet av landsbygdsprogrammet och Landstinget i Norrbotten har ansvar för regional utveckling och de ska beredas möjlighet att delta på LAGs möten en gång per halvår. De finns med som målgrupp i kommunikationsplanen och får tillfälle till inspel i kommunikationsstrategin med avseende på form, innehåll och intensitet i informationen. De ska även ges tillfälle att yttra sig i en dialog i frågor som bedöms som relevanta för deras politikområden.

Mål och strategier har stämts av mot regionala planer som RUS och RTP samt med regionala handlingsplanen för genomförandet av landsbygdsprogrammet, regionalt serviceprogram samt planen för jämställd tillväxt och strategiplanen för utveckling av kreativa och kulturella näringar.

Under programperioden kommer möjligheter att undersökas hur aktörer i området kan bidra till EIP grupper inom olika områden samt i regionala och nationella initiativ i stort för medverkan i program som Horizon 2020. Kontaktpersoner till området ska sökas inom Luleå Tekniska Universitet samt Sveriges Lantbruksuniversitet.

10.2 Jämställdhet och icke-diskriminering

I arbetet med genomförandet av strategierna för leaderområdet ska ESFs processtöd för att säkerställa jämställdhetsintegrering användas. I utveckling av strategin har också insatsområden utvecklats och mål formulerats som tar hänsyn till områdets styrkor och svagheter från ett jämställdhetsperspektiv. Det finns en utmaning bland annat i att möta utflyttning av unga kvinnor, att få utrikesfödda att stanna kvar i området när de fått sina uppehållstillstånd, i att överbrygga utbildningsgapet som växer mellan män och kvinnor där män generellt har lägre utbildningsnivå. Det finns även styrkor som att bygga på områdets tradition av starka och företagsamma kvinnor samt att utveckla natur- och kulturturism för besökande kvinnor som målgrupp och inte enbart mot jakt och fiske. Eller att skapa bra förebilder för de unga män som inte tycker att skolan är viktig.

Tornedalens leaderstrategi främjar jämställdhet och ickediskriminering genom att framhålla olikheter och mångfald som en tillgång och är en av hörnpelarna för att definiera området. I området finns tre minoritetsspråk en kultur som har finska, svenska och ryska rötter. I hela området finns familjer med rötter på båda sidor om gränsen. Kommunerna i Tornedalen har flera asylboenden och boenden för ensamkommande flyktingbarn. Området är också populärt för inflyttare från EU-området som söker sig till Tornedalen från Tyskland, Italien och Nederländerna för sitt intresse för natur och vildmark och flera driver verksamhet inom besöksnäring med hundspann eller guideföretag. I aktiviteter i organisation av området samt i projekt ska allas lika deltagande beaktas som en del i kriteriet för att exempelvis få projekt godkända. I möten och sammankomster ska lokaler och utrustning säkras så att de främjar deltagande och tillgänglighet även för personer med olika funktionshinder.

Jämställdhetsarbetet ska bidra till att Länsstyrelsens strategi för jämställdtillväxt uppfylls där kvinnor och män ska ges samma möjlighet till utveckling och kan på så sätt utgöra en resurs i arbetet med att skapa hållbar tillväxt i regionen.

11. Kommunikation

Kommunikationen inom Leaderområdet Tornedalen 2020 utgår från den gemensamma kommunikationsstrategi som Jordbruksverket har tagit fram för *lokalt ledd utveckling*. Vidare har kommunikationsstrategin anpassats för lokal nivå för att integrera med de övergripande målen för området.

Kommunikationen ska ha tydligt fokus på tillgänglighet och öppenhet. Med Tornedalens rika kultur krävs viss översättning till minoritetsspråken; meänkieli, finska och samiska, men även lättläst information för funktionshindrade. Språket ska vara enkelt, tydligt och välkomnande.

Fyra målgrupper har identifierats som centrala i arbetet med kommunikationsinsatser:

1. Föreningar, organisationer och företag med utvecklingsidéer

Stödsökande ska veta att det finns möjlighet att erhålla stöd inom de insatsområden som definierats i strategin. De ska även veta att det finns möjlighet att få hjälp med att formulera ansökningar både genom kontakter med myndigheter och samarbetspartners. För att underlätta skapandeprocesser

och innovationsarbetet ska omvärldskunskap spridas, idéseminarier ska anordnas och det ska vara enkelt att söka information på webb om strategins innehåll och om hur man söker stöd.

2. Vidareförmedlare

Identifierade nyckelpersoner ska få utökad information. Exempelvis landsbygds- och näringslivsansvariga i områdets kommuner, turismansvariga, arbetsförmedlingar, LRF, Hushållningssällskap, Almi och Nyföretagarcentrum, Hela Sverige ska Leva Norrbotten och Coompanion Norrbotten.

3. Samarbetspartners

Viktiga samarbetspartners finns lokalt, regionalt, nationellt och internationellt. De ska kontaktas personligen och många av dem har involverats redan initialt i utvecklingen av strategin. Det kommer att vara viktigt att hålla dessa uppdaterade och välinformerade för att vid behov involvera dem som samverkanspartner eller för att bidra med kompetens och nätverk.

Lokalt: Företagarföreningar, företrädare för basnäringarna inom gruva och skog, samiska föreningar, och Tornedalingarnas riksorganisation, SFI, Arbetsförmedling, Utbildningsorganisationer, kommuner, studieförbund och destinationsorganisationer, Ung i Tornedalen.

Regionalt: Luleå tekniska Universitet, andra leaderområden i länet, Länsstyrelsen och Landstinget, Hela Sverige ska leva Norrbotten, kommunförbund och liknande, Coompanion Norrbotten och Ung Företagsamhet.

Nationellt: Andra leaderområden för tematisk samverkan och erfarenhetsutbyten och Hela Sverige ska Leva Nationellt.

Internationellt: Andra leaderområden för samverkan- och erfarenhetsutbyte, destinationsorganisationer och företagskluster inom natur- och kulturbaserade näringar.

4. Allmänheten

Tornedalens befolkning är viktiga ambassadörer för området och för spridning av strategin och resultatet. Känslan om Tornedalen som en innovativ, öppen och kreativ plats bör stärkas för att gynna en hållbar utveckling av området, områdets attraktivitet samt för att främja tillhörighet och stolthet för de som bor och verkar i området.

11.1 Kommunikationsmål

Leaderområdet Tornedalen2020 ska arbeta mot tre övergripande kommunikationsmål.

1. Personer och organisationer söker projektstöd genom Leader och bidrar till hållbar utveckling av området.

Kommunikationen ska hjälpa dem att:

- Känna till att projektstöd för lokalt ledd utveckling finns att söka och var information om projektstöden finns, samt hur man ansöker.
- Lämna in fullständiga ansökningar i tid.
- Känna till övergripande, horisontella och specifika mål samt visionen för strategin och lokalt ledd utveckling i Tornedalen och dess roll för utveckling i området.
- Samverka och utvecklas med andra som söker eller har fått projektstöd för att sprida kunskap om arbetssätt, hinder, möjligheter, resultat och effekter.

2. Vidareförmedlare och samarbetspartner sprider information, kunskap och erfarenheter om lokalt ledd utveckling.

Kommunikationen ska hjälpa dem att:

- Känna till möjligheterna, enkelt hitta information om, och sprida information om möjligheterna med lokalt ledd utveckling i Tornedalen.
- Känna till visionen för leaderområdet Tornedalen 2020 och intressera sig för den lokala utvecklingen i Tornedalen.
- Sprida kunskap om arbetssätt, hinder, möjligheter, resultat och effekter.

3. Allmänheten känner till arbetet med lokalt ledd utveckling i Tornedalen.

Kommunikation ska hjälpa dem att:

- Känna till möjligheterna med och hur effekterna av lokalt ledd utveckling i Tornedalen påverkar området.

Kommunikationsarbetet berörs av de olika faserna i programperioden. I ett första skede handlar det om att nå ut till potentiella stödsökare. Här ska idéverkstäder arrangeras i syfte att entusiasmera, fånga upp personer, organisationer och företag med behov och idéer om utveckling av området och den egna verksamheten. Deltagarna ska också få kunskaper om möjligheterna med strategin och kunskaper för att utveckla och genomföra sina projektplaner.

Det andra skedet innefattar kontakt med projektägare och att se över kommunikationsbehovet som identifierade målgrupper reagerat på.

Den tredje fasen inriktas mot uppföljning av projekt och sammanställning och spridning av resultat.

Resultat som uppnåtts och åtgärder som genomförts ska kommuniceras till samtliga målgrupper, för att skapa förståelse för vad som skett inom leaderområdet och hur medlen har använts.

Primära kommunikationskanaler bedöms vara: webb och sociala medier, direktkontakt och möten, riktade utskick, webinarier, turistbyråer, Jordbruksverkets hemsida samt publika media i samband med aktiviteter.

11.2 Kommunikationsplan (se bilaga 9)

12. Uppföljning och revidering

För en fortlöpande revidering som samtidigt ska säkerställa lärandet i projektet arrangeras organiserade lärtillfällen där projektets aktörer tillsammans utvärderar och organiserar resultat. Utifrån resultaten initieras sedan förändringar i organisation, strategi eller arbetssätt. Organisationen av uppföljning, utvärdering, lärande och revidering bygger på att utveckling av

verksamheten löper parallellt med en lärande utvärdering. Erfarenheter utbyts kontinuerligt mellan de två nivåerna och det organiseras kontinuerligt seminarier för att analysera resultat av uppföljningar. Syftet med seminarierna och lärtillfällena är att underlätta kunskapsöverföring. Målgruppen för kunskapsspridning är förutom intern personal och Lag också finansiärer, projektanordnare, lokala och regionala beslutsfattare, företrädare från offentlig, ideell och privat sektor utöver lag utifrån aktuella teman och intresseområden.

Uppföljning och utvärdering sker internt och med hjälp av extern utvärderare som bistår med struktur och plan för uppföljningstillfällen samt hur lärtillfällen och utvärderingar organiseras. Organisation, struktur och lärtillfällen samordnas med leaderområdet Tornedalen-Haparanda skärgård.

Projektet ska följas upp och revideras i några olika nivåer enligt nedan

1. Organisation

Exempel på områden att följa upp med avseende på hur Leaderarbetet organiseras och vilka verksamhetsområden och dokument/planer som fortlöpande ska revideras är:

- Handlingsplan
- Kommunikationsplan
- Jämställdhetsarbete
- Samverkan med externa aktörer
- Arbetsätt LAG och kansli, intern samverkan

2. Projekt

Varje projekt ska följas upp och utvärderas, vilket blir ett ansvar för projektanordnaren, men det är i LAGs intresse att tillhandahålla bra verktyg för att uppföljningar och utvärderingar ska fungera på projektnivå, eventuellt även bidra till upphandling av extern resurs som kan verka mot flera projekt. Projektens verksamhet ska styra mot att uppfylla målen med strategin.

- Kvantitativa mål kopplat till strategin
- Horisontella mål kopplat till strategin
- Kvalitativa mål avseende projektets organisation, t ex hur har projektets organisation fungerat? Har man nått sin målgrupp? Har projektets medel använts på ett effektivt sätt?

3. Individnivå

Vad har hänt med de personer som deltagit, förändring av individer och grupper. Här genomförs kvalitativa uppföljningar muntligt och skriftligt.

13. Bilagor

Bilaga 1: SWOT-analys

Underlaget för SWOT analysen utgörs av anteckningar från de workshops som genomfördes i det första forummötet som samlade en bred bas av företrädare från offentlig, privat och ideell sektor från Tornedalen, men även från angränsande leaderområden; Polaris 2020 och Spira-Mare 2020. Den slutliga versionen utarbetades under i strategigruppen.

Området Tornedalen har unika styrkor som tillika definierar området. Tornedalen avgränsas naturligt med en språk- och kulturgräns mot övriga områden och där tre minoritetsspråk talas. Här finns midnattssol och norrsken samt polarnatten; kamos, det blå ljuset. Tornedalen har traditionellt och historiskt ett rikt kulturliv som influeras av den, finska, ryska och samiska kulturen och ses som en styrka. I Tornedalen finns en storslagen natur med älvar, skogar och orörd vildmark som är en tillgång i utveckling av natur, utgör fina renbetesmarker för renskötsel och upplevelsebaserad verksamhet. Markerna utgör även grund för basnäringarna i området inom jord-, skog- och mineralutvinning. Det gör att det också finns olika intressen för hur markerna ska användas på bästa sätt. Gruvning, renskötsel, turism samt jord- och skogsbruk har alla intressen i markerna. Dessutom ägs stora landområden av ägare som inte längre bor i området och ofta är mest intresserade av en förvaltning som inte utvecklar bygden.

I området finns en internationell flygplats men det finns också brister i infrastruktur med dåliga vägar och kommunikationer i allmänhet. Servicen för boenden och företag är generellt låg utanför tätorterna. Bredbandsnätet är väl utbyggt, vilket ger möjlighet för hushåll och företag att ansluta med bra kvalitet och hastighet på kommunikationen. Samtidigt valde många att inte ansluta sig när bredbandet utvecklades, vilket gör en anslutning i efterhand dyr och många väljer att avstå.

En ensidig arbetsmarknad med få stora arbetsgivare, främst inom offentlig sektor och skog – och gruvnäring är en svaghet för området. Det finns en brist på entreprenöranda som gör att andelen företagande är låg. Det brister i kunskap om hur man startar och driver företag. Många branscher har bristande lönsamhet. Främsta orsaker till bristande lönsamhet anses vara avstånd till marknaderna, låg förädlingsgrad och problem med kompetensförsörjning. Det är också svårt att hitta finansiering till byggande och utveckling och det är brist på riskkapital (även om det har varit massiva investeringar kring gruvnäringen i området under de senaste tre åren). Investeringarna i gruvnäringen är också en av huvudorsakerna till att det är en bostadsbrist som hindrar inflyttning i området. Många väljer att veckopendla.

Möjligheterna återfinns inom de områden som är Tornedalens styrkor; naturen, kulturen och det multikulturella gränsområdet till Finland. Det finns traditioner av en hållbar utveckling av markerna med ett rikt jord- och skogsbruk och man var tidigt ute med ekoodlingar och utveckling av småskaliga alternativa energilösningar. Trender i omvärlden talar för en tillväxt i Tornedalen med turismen som ökar både nationellt och globalt samt ett ökat intresse för närodlad, kulturturism och mat som en

reseanledning. Samekulturen är en tillgång med renskötseln som en betydande näring, tillsammans med samiskt hantverk, mat och en samisk besöksnäring. Stora investeringar i gruvnäringen samt IKEAs etablering ger även möjligheter till tillväxt och nya företag inom andra områden. Gruvbrytning utan hållbar utveckling får också anses som ett hot mot utveckling och tillväxt i andra näringar som turism och renskötsel.

Ett av de största hoten är utflyttning av unga, främst kvinnor, och en allt mer åldrande befolkning som gör det svårt att upprätthålla service och försvårar kompetensförsörjning. Utflyttning av unga är ett hinder för generationsväxling i företag och offentlig sektor där stora pensionsavgångar är på väg. En utflyttning påverkar även områdets attraktivitet som gör det än svårare att attrahera nya inflyttare. En möjlighet är den ökade andelen utrikesfödda i området som kan utgöra en ny grund för en mer permanent inflyttning i området. Avstånden både inom området och till marknader är ett annat hot som bland annat innebär dyra transporter och påverkar företagets möjlighet att konkurrera på samma villkor som företag i andra mer centralt geografiska områden.

Styrkor

- Mångkulturellt gränsområde till Finland
- Rikt kulturliv
- Naturtillgångar, jord, skog, vatten, mineraler
- Norra halvklotets största fria vattensystem, 150 mil orörda älvar.
- Klimatet, tydliga årstider
- Ljuset, midnattssol, norrsken och Kamos=det blå ljuset
- Stor offentlig sektor
- Tillgång till mark
- Internationell flygplats
- Företagsamma kvinnor

Svagheter

- Demografin med hög medelålder
- Markanvändning (konkurrerande intressen och brist på hållbart nyttjande och utveckling)
- Dålig lönsamhet i vissa branscher, exempelvis lantbruk
- Bristande infrastruktur och service
- Ensidig arbetsmarknad
- Bostadsbrist
- Svårighet att rekrytera personal med rätt kompetens
- Svårigheter att finansiera byggande och utveckling, brist på riskkapital
- Ingen tradition av entreprenörskap, dålig kunskap om hur det är att starta och driva företag.
- Brist på flexibla utbildningar och kompetensutveckling som matchar företagets behov

Möjligheter

- Rik kultur- och naturmiljö
- God Livskvalité

- Trender i omvärlden som ger fördelar inom ex resande, mat och hållbar utveckling
- Turismen till Norrbotten ökar
- Teknikutveckling t ex inom bioenergi, särskilda distansöverbyggande lärande och distansarbete
- Större möjligheter att odla med mindre påverkan på miljön, mindre användning av bekämpningsmedel
- Samekultur med stor variation av produkter och tjänster
- Möjligheten med nya typer av varor och tjänster baserade på naturen
- Samverkan och i viss mån gemensam kultur över gränsen till Finland
- Växande gruvnäring
- Inflyttning

Hot

- Utflyttning av unga
- Stora pensionsavgångar
- Stor del åldrande befolkning
- Höga transportkostnader och kostnader för energi
- Avstånd till marknader
- Gruvbrytning
- Långa avstånd inom området
- Kvinnounderskott

Bilaga 2: Omvärldsanalys

Omvärldsanalysen har strukturerats med utvecklingsstrategins tre insatsområden som rubriker. För omvärldsanalysen har nationella och regionala program studerats, men även webb med sökord som återfinns inom strategins tre insatsområden samt regional och nationell media.

1. Utveckling av områdets attraktivitet, lokalt engagemang och gränsöverskridande samverkan

Trender: Medskapande och delaktighet utvecklar organisationer och samhällen samt har betydelse för utveckling av attraktiva regioner, Innovation kan vara i meningen att hitta nya alternativa arenor och aktörer för samverkan. Ett inkluderande förhållningssätt är en förutsättning för växande människor. Identitet och historia spelar in när man designar en stad.

Här har fokus varit att finna nya idéer, modeller och metoder för att engagera, involvera och entusiasmera i syfte att skapa en inkluderande process för lokal utveckling. Ledorden är medskapande, inkluderande, gränsöverskridande och innovativ.

Innovativ kan vara i meningen att hitta nya alternativa arenor och aktörer för samverkan. Att nå människor på nya platser och i nya sammanhang. Ett exempel på en ny arena visar debattartikeln från Dagens Arena den 23 oktober 2014 på där företrädare för teaterkulturen¹ har en diskussion om kulturdriven tillväxt; *"...Väv samman kulturpolitik med landsbygdsutveckling, själens och hjärnans infrastruktur..."*.

I utveckling av ett områdes attraktivitet förekommer begreppet "medskapande design" som ett begrepp och en ny arena för att inkludera den lokala nivån. Medskapande design innebär, bland annat med inspiration från den sydafrikanska arkitekten Carin Smuts, att man genom att använda olika verktyg och metoder för dialog med invånare formar en designprocess där kunskap och åsikter från de boende tas med i processen. Man skapar alltså som arkitekt, planerare, landskapsarkitekt, ingenjör med flera designprofessioner, sina förslag till utformning av fysisk miljö med invånares hjälp, både i planeringen och rent praktiskt i genomförandet. Hon har bland annat varit involverad i designprocesser i utformning av bostadsområden i Göteborgs förorter. Det vore intressant med en liknande process i Tornedalen, i planering av nya gruvområden, besöksmål och bostadsområden. <http://www.utvecklingnordost.se/stadsmiljo/var-med-och-pverka-hammarparken.html>

Medskapande är ett begrepp som dyker upp i en omvärldsbevakning som nya sätt att skapa samverkan och engagemang. Medskapande innovationsarbete, medskapande medarbetare, medskapande elever medskapande patienter.... Men vad menar man?

"En av mina verkliga övertygelser är att "ett inkluderande förhållningssätt är en förutsättning för växande människor", skriver Catarina Dahlöf regiondirektör i Halland i sin blogg. Hon fortsätter:

"Detta inkluderande arbetssätt tar lite längre tid, kräver lite mer tålamod och framför allt ett inlyssnande förhållningssätt. ... I en lagom stor region tror vi på människor och låter dem vara medskapare av den egna framtiden. Det gör skillnad i Halland, den bästa livsplatsen!" Visst skulle det också kunna göra skillnad i Tornedalen?

Det finns även lokala exempel på nya sätt att förhålla sig till utveckling och att skapa attraktiva platser. I Norrbotten pågick fram till 2013 på initiativ av Centek ett projekt "Designa Norrbotten" där bland annat Haparanda medverkat.

www.designanorrbotten.nu/dokumentation/

Identitet, kultur och historia spelar in när man designar en stad. I Haparanda är krigsslutet 1809 och den nära förbindelsen med finska Torino en grundförutsättning.

Petri Suopanki, EU-samordnare i Haparanda berättar:

- Vi är på många sätt samma stad. Men den egna identiteten och karaktären i de två städerna är ändå viktig.

På gränsen-området är högsta prioritet i designen av det nya Haparanda. Allt på den finska sidan är redan färdigbyggt, men inget på den svenska sidan. Nyligen togs första spadtaget för Haparandas nya resecentrum.

Ung i Tornedalen

Att attrahera unga att vilja leva, bo och verka i Tornedalen är en av de största utmaningarna för området.

Inom projektet "Ung i Tornedalen" (projektägare Hela Sverige ska leva Norrbotten) togs under våren 2014 fram en mission, där syftet var att hitta en strategisk position för unga i Tornedalen.

"Här kan jag vara den jag är och här får jag bli den jag vill vara"

Citatet har inspirerat i arbetet med att utforma en vision för Tornedalen i lokalt ledd utvecklingsstrategin.

Utveckling av ny kompetens och entreprenörskap i befintliga och nya företag och verksamheter

Trender:

Entreprenörskap hänger samman med kultur och attityder. Entreprenörskap har betydelse i samhällsutvecklingen. "Det goda och hållbara samhället måste aktivt skapas och återskapas av folkliga krafter – medborgare som i olika former agerar samhällsentreprenöriellt. Innovationshöjd och hållbar utveckling är en brist i svenska företag. Jämställdhet är en förutsättning för tillväxt. Fram till år 2025 beräknar man att det behövs ca 35 000 nya medarbetare inom de gröna näringarna. Inflyttning av invandrade svenskar ett sätt att överleva.

I en nationell rapport från 2014 som Entreprenörskapsform varit med att ta fram inom ramen för GEM-Undersökningen (Global Entrepreneurship Monitor), diskuteras vad det är som främjar entreprenörskap och varför entreprenörskap och entreprenöranda spelar roll. Längre ned i texten finns även spaningar om kopplingen mellan entreprenörskap och samhällsutveckling samt kopplingen mellan jämställdhet och entreprenörskap.

Vad främjar entreprenörskapet?

http://entreprenorskapsforum.se/wpcontent/uploads/2014/06/GEM_Nationell_Rapport_2014_webb.pdf

Modellen som GEM-undersökningen bygger på tar utgångspunkt i individens potential. "Det föreligger ett positivt samband mellan entreprenörskapets nivå och attityder rörande entreprenörskap (status, karriärval och mediebild)". I rapporten sammanfattas resultat i en internationell undersökning där Sverige deltagit sedan 90 talet. Där konstateras:

Den entreprenöriella normen förefaller ha stärkts i Sverige.

Det finns en outnyttjad entreprenörspool i Sverige på ca 20 procent av befolkningen.

Det institutionella ramverket kring entreprenörskap behöver förstärkas.

Ur sammanfattningen:

- Kultur och sociala normer är det som i störst utsträckning främjar entreprenörskap.
- Det är ett problem att många nyetableringar är kortvariga och att de som överlever den första tiden har låga eller inga tillväxtambitioner.
- Likaså är innovationshöjden förhållandevis låg och försäljningen på internationella marknader skulle kunna vara betydligt större.

Dessa tre ambitionsvariabler hänger ihop. Utan innovation och internationaliseringsambition blir det svårt att växa och skala upp produktionen till kostnadseffektiva nivåer. Det kan också tolkas som att kvaliteten på det svenska entreprenörskapet behöver stärkas – en kvantitativ ökning är viktigt men kvaliteten är avgörande för långsiktiga effekter av entreprenörskap.

Utveckling av tillväxt och entreprenörskap fordrar även enligt rapporten en förbättring av matchning mellan efterfrågan och utbud på arbetskraft. Samt att *” matchningsproblemet har också en vidare dimension som är förknippad med tillgång på bostäder och en fungerande infrastruktur”*.

I en annan rapport beskrivs kopplingen mellan entreprenörskap och samhällsutveckling: *”Sociologer och andra samhällsforskare anser jag skulle ha nytta av entreprenörskapsdiskursen för att tydliggöra skapande agenter i samhällsutvecklingen. Det goda och hållbara samhället måste aktivt skapas och återskapas av folkliga krafter – medborgare som i olika former agerar samhällsentreprenöriellt”*.

För att bredda entreprenörskapsdiskursen är det väsentlig att skapa samtal och samarbete med de forskare, professionella, organisationer och medborgare som arbetar med väsentliga samhällsutvecklingsfrågor. Från länken nedan:

<http://www.osinsweden.com/kronika/spanningen-i-samhallsentreprenorskap>

Jämställdhet och entreprenörskap

Jämställdhet är en annan förutsättning för att skapa tillväxt och ett attraktivt område för inflyttare, vilket bland annat konstateras i Norrbottens strategi för jämställd regional tillväxt som Länsstyrelsen tagit fram på uppdrag av regeringen där det konstateras att kvinnor och män ska ges samma möjlighet till utveckling och på så sätt utgöra en resurs i arbetet med att skapa hållbar tillväxt i regionen. Jämställdhet bidrar till att göra regionen attraktiv och leder till ett mer innovativt klimat. Det lockar till sig fler människor och skapar förutsättningar för hållbar tillväxt och utveckling

Integrations vinster

Den offentliga utredningen *”Mångfald som möjlighet”* slår fast att om integrationen ska vara långsiktigt hållbar, innebär integration i de gröna näringarna och landsbygdens övriga näringsliv, förutom ökad delaktighet i jordbruk, skogsbruk och trädgårdsnäringarna eller i landsbygdens övriga näringsliv, också ökad möjlighet till boende på landsbygden och ökat deltagande i föreningsliv och andra sociala nätverk på landsbygden.

Fram till år 2025 beräknar man att det behövs ca 35 000 nya medarbetare inom de gröna näringarna. För en stor del av landsbygdens kommuner är inflyttning av invandrade svenskar ett sätt att överleva. För några redan nu, för andra inom några år. Flera kommuner kommer att behöva ha 19-23 procent utlandsfödda år 2030 för att klara av arbetskraftsbehovet.

http://www.urban-laurin.com/Files/Verktug_for_integratoin_pa_landsbygden.pdf

2. Utveckling av nya innovativa produkter och företag baserade områdets kultur- och naturtillgångar

Trender: Naturupplevelser ökar, grön rehabilitering på gårdar är ett nytt utvecklingsområde, ökad efterfrågan av lantbruksprodukter ger högt produktionsvärde, kulturella och kreativa näringar är viktiga för tillväxt, efterfrågan på närproducerat ökar, småskaliga nischprodukter av trä kan man ta mycket betalt för, gamefication!!! Det saknas femstjärnigt och ultralyxigt boende i Swedish Lapland.

Kulturella och kreativa näringar

I Norrbotten finns en strategi för kulturella och kreativa näringar i Norrbottens län som omfattar 2011-2013. Där nämns speciellt möjligheterna med de samhällsomdaningar som sker i gruvnäringarnas kommuner i Norrbotten som öppnar nya vägar för etablering av kulturella och kreativa näringar. Det sägs i strategin att:

”Möjligheterna och behoven är stora att redan i planeringsstadiet öppna för kultur och samtidigt en marknad för kulturella och kreativa näringar. Allt för att skapa attraktiva livsmiljöer och tillväxt i Norrbotten.”

Det nya konsthallsbygget i Risudden, Vitsaniemi, med guesthouseverksamhet ses som ett gott exempel från Tornedalen på ett flerårigt projekt som är del av utvecklingen av kulturella och kreativa näringar i Norrbotten, dels för turismnäringen men också för den lokala näringen. Den beskrivs också närmare som ett gott exempel och något att vara stolt över:

Konsthall Tornedalen och Guesthouse Tornedalen

Vid Torne älvens strand kommer att byggas en konsthall på privat initiativ. Denna konsthall kommer att visa internationell samtidskonst och även ha pedagogisk verksamhet. I anslutning till Konsthallen kommer omgivande bygd att engageras i olika former av entreprenörskap. Dessutom finns redan nu Guesthouse Tornedalen för besökare, konstnärer och curatorer.

Begreppet Kulturella och kreativa näringar innefattar, enligt Tillväxtverkets definition, områdena: arkitektur, design, film och foto, konst, litteratur, media, mode, musik, måltid, scenkonst, turism och besöksnäring samt upplevelsebaserat lärande

I bloggen

<http://www.gradenmattsson.se/senaste-trenderna/de-10-trenderna-som-avgor-om-du-hanger-med-till-2020/>

hittar vi mer om ett spännande område som är synnerligen gränsöverskridande: Gamification, som innebär att tekniker från dataspelsindustrin appliceras på andra områden. Tillämpligt också för gruvnäringen där som exempel gruvor i Australien redan idag fjärrstyrs med datorer. Gamification är också ett område som Luleå Tekniska universitet utvecklar.

Forskning från Gartner Group visar att 50 % av de företag som jobbar med förbättringsprocesser kommer att basera dem på gamification 2015.

Turism och besöksnäring

I programmet för natur- och kulturturism i Norrbotten som tagits fram av Länsstyrelsen sammanfattas i följande punkter, att länet ska verka för att:

- Utveckla ett bra entreprenörskap och värdskap i länet
- Förbättra kommunikationer och tillgänglighet
- Förbättra och öka marknadsföring och information kring länets attraktioner
- Verka för att fler företag ska bli certifierade och kvalitetsmärkta
- Stärka och stödja den samiska turismen
- Förbättra informationen om nationalparker och naturreservat

Annika Fredriksson, VD för destinationsorganisationen Swedish Lapland påpekar besöksnäringens betydelse för arbetsmarknaden, hämtat ur dokumentationen från ett seminarium i Pajala 26 september 2012.

Många unga, kvinnor och personer med utländsk bakgrund jobbar i branschen.

- Satsningar på turismen ger fler jobb och kompletterar den tunga basindustrin som är mansdominerad. I besöksnäringen är det ett plus att ha en utländsk bakgrund och att kunna flera språk.

- Gästerna älskar vår region. För att kunna möta deras efterfrågan krävs nya investeringar i besöksnäringen. Det saknas till exempel femstjärnigt och ultralyxigt boende i Swedish Lapland.

- Vi tävlar i turism-OS. Gästerna som kommer hit åker även till Barriärrevet och Mauritius. Men vi har få ställen där den särskilt kräsna gästen kan bo. Jag skulle vilja uppmana beslutsfattare att medverka till sådana investeringar i er kommun, säger Annika Fredriksson.

Hennes avslutande råd är lika grundläggande som enkelt: *Gräv där du står. Det är vår plats som är vår största tillgång och möjlighet.*

Jakten på upplevelser ökar

www.lrf.se

Landsbygdsturism omfattar allt från gårdsbutiker med mat och hantverk till småskaligt boende och aktivitetsarrangörer inom natur och kultur och det är den typ av turism som just nu växer snabbast.

På gårdarna rankar man turismaktiviteter högt vad det gäller utvecklingsbara verksamheter. LRFs medlemmar som arbetar med turism kan till exempel erbjuda jakt och fiske, boende på lantgård, turridning, mat, dryck, spa och andra äkta och klimatsmarta upplevelser. Det vanligaste är att erbjuda boende men allt fler efterfrågar mat och dryck.

<http://www.atl.nu/lantbruk/gr-n-rehab-v-xer>Jord och skog

Grön omsorg och rehab

Just nu pågår ett samarbete mellan Region Skåne och SLU för att undersöka om naturunderstödd rehabilitering i rehabiliteringsträdgården kan motverka trötthet, minska nedstämdhet samt öka funktionsgraden hos strokepatienter.

Målgruppen är personer 55-80 år som drabbats av stroke tre till fyra månader före start.

Trender

Urklipp från Traveltrends

<http://traveltrends.se/wp-content/uploads/2014/11/travel-trends-november1.pdf>

om aktuella trender för resande visar ökad efterfrågan på svensk mat, att turismen växer i Sverige samt en ökad efterfrågan på "hållbar besöksnäring".

Kairos Future, ett bolag som specialiserat sig på omvärldsbevakning, konstaterar i en rapport:

att leverera upplevelser eller att tillhandhålla en arena för upplevelser blir allt mer centralt för allt större delar av servicesektorn, den sektor som idag sysselsätter 70 procent av de förvärvsarbete i västvärlden, och så även i Sverige. Också som anställda och medarbetare är vi idag "upplevelsejägare".

http://www.parksandresorts.com/Global/Puffar/Press/Framtidens_Upplevelser.pdf.

Jord och skog

Från LRFs hemsida hämtas ett exempel på som händer med ekonomin om en förändring sker i en sektor. Nordregio, på uppdrag av LRF, tittat närmare på 66 sektorer, varav elva finns inom jord- och skogsbruket. I deras rapport kan man läsa följande:

Ökad efterfrågan ger högt produktionsvärde

En produktionsökning till följd av ökad efterfrågan på jordbruksprodukter ger direkta, indirekta samt inducerade effekter på ekonomin med i genomsnitt 2,52 gånger värdet på efterfrågeökningen. Det vill säga, ökar efterfrågan på jordbrukets varor eller tjänster med en miljon kronor så ökar produktionsvärdet i hela den Svenska ekonomin med 2,52 miljoner kronor.

Skulle den offentliga sektorn ersätta importerade mejerivaror med ett värde av en miljon kronor så skulle produktionsvärdet i länet öka med totalt 1 247 000 kronor. Detta jämfört med uträknat medelvärde för alla 66 sektorer som ligger på 1 163 000 kronor. Tittar man på sysselsättningen med samma exempel innebär det att 1,7 jobb skapas medan motsvarande för t ex mineral- och gruvindustrin är 0,29.

Även om det inte är så många företag som ägnar sig åt livsmedelsförädling ännu så ser vi en tydlig trend. Svenskarna vill ha närproducerad mat och det är troligt att allt fler bönder vill tillgodose det behovet, säger Lars-Göran Pettersson, förbundsordförande i LRF.

<http://www.masurswe.se>

Tapasbräddor i masurbjörk

Våra Tapasbräddor kommer från träd som vuxit på en gård i byn Låxbo i Småland. Här har man i generationer haft en rik tradition att tillvarata skogens värden och möjligheter, en tradition som fortfarande är högst levande. När du köper en tapasbrädda från oss, så köper du automatiskt en bit fint småländskt hantverk. [den.com/](http://www.den.com/)

<http://www.lantbruk.com/skog/ny-utbildning-ska-oka-smaskalig-foradling>

Småskalig träförädling omsätter minst 750 miljoner kronor och bidrar till motsvarande 900 heltidsjobb på gårdsnivå. LRFs medlemmar har inrapporterat hela 2 036 utvecklingsbara verksamheter småskalig träförädling varav 1 390 ännu inte är igång.

Bilaga 3: Motivering för val av fonder

Till grund för strategin för lokalt ledd utveckling i Tornedalen är fonderna EJFLU, ESF samt ERUF. Fonderna har valts för att de svarar mot Tornedalens utvecklingsbehov och möjligheter. En enskild fond kan inte ensam svara för en långsiktigt hållbar utveckling. Lokalt ledd utveckling ger unika förutsättningar att kombinera fonderna där resultaten från projekt finansierade på olika sätt kan förstärka varandra.

EJFLU har valts för att den svarar mot möjligheten att utveckla strukturer och innovativa lösningar på många av de utmaningar som området Tornedalen står inför. Men även för att utveckla områdets natur- och kulturtillgångar inom jord och skog, besöksnäring och kulturliv. Utflyttningen är stor med minskade möjligheter att på traditionellt sätt bedriva kommersiell och offentlig service. EJFLU ger möjlighet att utveckla nya lösningar, gränsöverskridande samverkan och att utveckla områdets attraktivitet.

ESF har valts för att möta utmaningen med kompetensförsörjning till nya och befintliga företag och verksamheter i ett område med hög utflyttning och stora investeringar, bland annat i gruvnäringen. ESF ger också möjlighet att ta vara på och inkludera alla i arbetslivet t ex att hitta vägar att matcha företagets behov mot utlandsföddas kompetens och andra som står utanför arbetsmarknaden. ESF ger också möjlighet att förstärka investeringar och utveckling inom naturbaserade näringar med kompetensutveckling eller samhällssektorn för utveckling av alternativa lösningar på samhällliga utmaningar.

ERUF ger möjlighet att utveckla områdets potentiella natur- och kulturvärden och bidra till hållbar utveckling, samverkan med forskning, innovationer och ökad sysselsättning.

Bilaga 4: Organisation för Tornedalen 2020

LAG

LAG för Tornedalen 2020 är bildat som en ideell förening och består av 9 ordinarie ledamöter och 9 ersättare. Totalt 18 personer. Lag representerar jämt fördelat offentlig, privat och ideell sektor samt hela det geografiska området. Åldersfördelningen är jämn, vi har valt en ungdomsrepresentant som ordinarie samt även en ungdomsrepresentant som ersättare. Medelåldern i lag är ca 48 år. Fyra personer är under 40 år.

Av ordinarie ledamöter är 4 män och 5 kvinnor och i gruppen ersättare är 4 kvinnor och 5 män.

I LAG finns erfarenhet och kunskap inom samtliga fonder och program som ingår i strategin, såväl som handläggare och beslutsfattare som genomförare av projekt inom programmen. Personerna har tillsammans en djup och bred erfarenhet också av de verksamhetsområden som finns beskrivna i strategin, som företagare inom gröna näringar, utbildning, besöksnäring och upplevelser samt inom kulturområdet. De personer som representerar offentlig sektor finns på beslutande nivå som kommunalråd, landsbygdsutvecklare och enhetschefer. Ordförande har mångårig erfarenhet från privat sektor och har suttit både som ordförande och ledamot i flera styrelser, bland annat Företagarna Norrbotten och Swedish Lapland. Han har även haft uppdrag som sakkunnig på Näringsdepartementet i glesbygdsfrågor. Omkring 30 % av ordinarie representanter i styrelsen är nya som styrelseledamöter i LAG och 60 % var med i styrelsen under tidigare period. Det omvända råder bland ersättarna.

Verksamhetsledare

Under tidiga hösten 2015 har rekrytering av verksamhetsledare påbörjats. Femton personer har sökt tjänsten och en rekryteringsgrupp ur lag har påbörjat urval. Tjänsten som verksamhetsledare har annonserats i regionala och lokala media, via sociala medier och genom arbetsförmedlingen. Verksamhetsledaren ska rekryteras på 100 %.

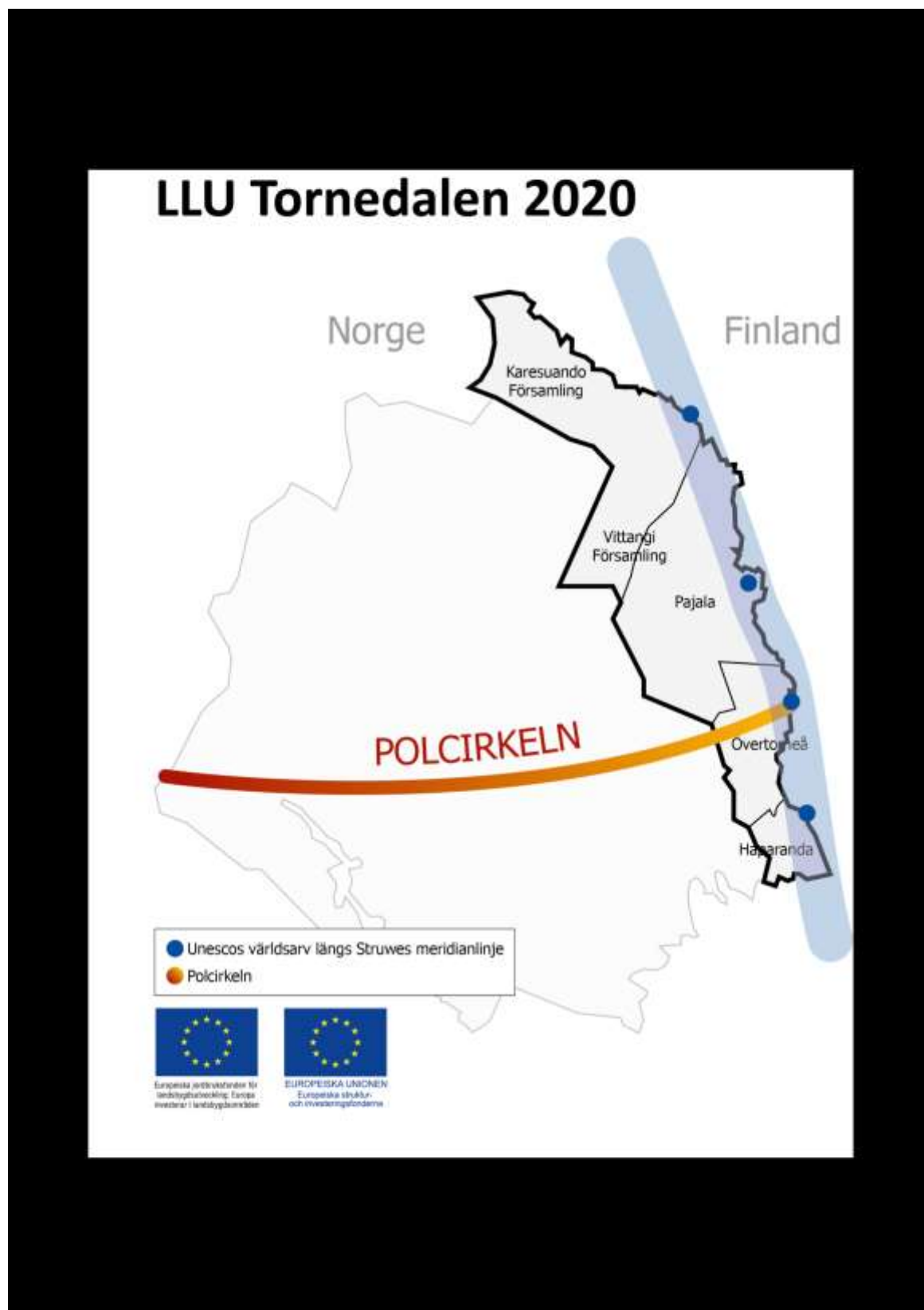
Sekretariat

Ett sekretariat förbereds i lokaler som ägs av Övertorneå kommun. Lokalen finns i Övertorneå tätort och Övertorneå finns mitt i verksamhetsområdet. Lokalerna ska delas med leaderområde Tornedalen-Haparanda skärgård.

Administrativ kapacitet

Även administrativa tjänster ska delas med leaderområde Tornedalen-Haparanda skärgård, vilket gör att administrativ kapacitet och tillgänglighet kan hållas på en hög nivå till en lägre kostnad. Det är inte i nuläget helt klart hur tjänsterna kommer att se ut och en rekrytering påbörjas när verksamhetsledare finns på plats.

Bilaga 5: Karta över det geografiska området

Bilaga 6: Inbjudan och deltagare till Forum Tornedalen

Inbjudan till Forum Tornedalen

Vid telefonkontakt med Er för en tid sedan undersökte jag intresset att närvara vid ett möte för framtagning av strategier och idéer för Leader Tornedalen, kommande LLU-område (Lokalt Ledd Utveckling).

En arbetsgrupp bestående av representanter från vår LAG-styrelse och från Fiske Områdes Gruppen (FOG) Tornedalen/Haparanda skärgård har tagit fram riktlinjer för den kommande (nuvarande) programperioden 2014-2020.

Vi inbjuder till ett möte för att presentera de riktlinjer vi framtagit men även för att av Er få synpunkter, infallsvinklar och förslag till nya innovativa lösningar. Kanske kan vi tillsammans hitta samarbetsformer för kommande (nuvarande) programperiod 2014-2020.

Leader Tornedalen har under programperioden 2007-2013 utgjorts av församlingarna Karesuando och Vittangi inom Kiruna kommun, hela Pajala och Övertorneå kommuner samt större delen av Haparanda kommun utom kustremsan som tillhört Mare Boreale.

Arbetsgruppen har i sin intresseanmälan till Jordbruksverket angett hela det geografiska området som omfattar de nämnda kommunerna. En skrivelse har ställts till Kiruna och Haparanda kommuner för ett yttrande om deras ställningstagande att ingå i bara ett område.

Vi planerar mötet till onsdag 22 oktober kl.09.00 i Pajala Folkets Hus.

Preliminärt program

09.00	Kaffe
09.30	Leader Tornedalen 2007-2013
09.45	Föreslagna insatsområden, gruppdiskussioner
12.00	Lunch
13.00	Fortsatta gruppdiskussioner
15.00	Avslutning, kaffe

Inga ersättningar utgår men vi bjuder på förtäring under dagen.

Senast 10 oktober vill vi ha din anmälan till: wikman@lannis.se

I förhand kan Ni fundera över de riktlinjer vi framtagit:

- Lokalt engagemang – samverkan
- Integration
- Befolkningsökning
- Ungdomar
- Entreprenörskap, microstöd SMF
- Gränsöverskridande samverkan

Inbjudna Forum Tornedalen

Onsdag 22 Oktober 2014 kl.09.00 i Pajala Folkets Hus.

Kommunchef Kiruna	Peter Niemi	Tornedalens folkhögsk.	Tomas Mörtberg
Kommunchef Pajala	Lena Jatko	Malmfältens folkhögsk.	Kenneth Stålnacke
Kommunchef Övertorneå	Rolf Kummu	Kiruna Lappland Ek.för.	Tone Strå Lind
Kommunchef Haparanda	Sven Forsberg	Heart of Lapland Ek.för.	Ove Forsberg
Företagarna Kiruna	Stina Holmberg	Landsbygdsenh. Lst	Victoria Sjöholm-Jansson
Företagarna Pajala	Jan-Erik Blomqvist	Miljöanalysenh. Lst	Rebecca Möller
Företagarna Övertorneå	Hans Palo	NLL Division kultur	Elisabeth Lax
Företagarna Haparanda	Janne Lind	Norrbottnens Idrottsförb.	Katarina Halvardsson
Landsbygd Kiruna	Birgitta Isaksson	Almi Företagspartner	Kerstin Sipola
PUAB	Kjell Klippmark	Coompanion Nord	Roine Karlss
Tillväxtenh. Övertorneå	Stig Kerttu	Hushållningssällskapet	Mikael Kivijärvi
Tillväxtenh. Haparanda	Daniel Fällidin	LRF Norrbotten	Rolf Hjærtberg
AF Haparanda/Övertorneå	Per-Anders Ruona	HSSL Norrbotten	Åse Blombeck
AF Pajala/Kiruna	Terje Raattamaa	"Ung i Tornedalen"	Anna Tuomas
LKAB	Lars-Eric Aaro	Tornedalsrådet	Peter Hagström
LTU	Håkan Ylinenpää (moderator)	Gränsälvscommissionen	Johan Antti
Lapplands KF	Lennart Andersson	Studiefremjandet	Carina Kemi
Östra Norrbotten KF	Lena Antti	Vuxenskolan	Jaana Hurtig
Sverigefinska folkhögsk.	Eivor Olofsson	ABF	Jenny Eriksson

Bilaga 7: Urvalskriterier

För att gå vidare för utvärdering av projektidén mot urvalskriterier ska följande villkor vara uppfyllda:

1. Kostnaderna i projektet skall vara stödberättigade enligt gällande EU-förordning.
2. Projektets aktiviteter ska vara innovativa och nyskapande. Projektmedel kan inte utgå för ordinarie verksamhet ej heller för omfattande upprustning av fastigheter, inköp av maskiner som skotrar, pistmaskiner, båtar mm.
3. Projektidén skall bygga på samverkan mellan flera aktörer, helst från fler sektorer.
4. Projektet passar in i leaderstrategin och främjar vision och övergripande mål.
5. Projektet möter ett eller flera av de horisontella målen.
6. Det ska finnas kompetens och kapacitet för genomförande hos de som ska genomföra projektet.

Projektet beslutas i Lags styrelse vid särskilda beslutsmöten utifrån beslutade urvalskriterier. LAG använder urvalskriterierna för att kunna göra en objektiv bedömning av projekten och bedöma ifall de ska gå vidare i urvalsprocessen. Projekten poängsätts och viktas enligt tabellen. Följande tabell visar avslagsnivåerna för projekt som inte motsvarar kraven för att bli godkända av LAG.

Avslagsnivåer urvalskriterier

EJFLU (Europeiska Jordbruksfonden för Landsbygdens Utveckling)	200
ERUF (Europeiska Regionala Utvecklingsfonden)	200
ESF (Europeiska Socialfonden)	200

Urvalskriterier LAG Tornedalen 2020

Insatsområde 1: Utveckling av områdets attraktivitet, lokalt engagemang och gränsöverskridande samverkan	Fond: EJFLU (Europeiska Jordbruksfonden för Landsbygdens Utveckling)	
Urvalskriterium	Poängsättning	Viktning
Projektet bidrar till att uppfylla ett eller flera av de horisontella målen	Ja 5 p Nej 0 p	15
Projektplanen är tydlig och väl genomarbetad	5 p Projektet har en tydlig plan, med adekvata aktiviteter för att nå uppsatta mål utifrån identifierade och väl beskrivna behov. En tydlig rollfördelning mellan projektets olika aktörer. 3 p Projektet uppfyller grundkrav och bedöms ha kompetens för genomförande	5
Projektet bidrar till att höja områdets attraktivitet, lokalt engagemang och/eller gränsöverskridande samverkan	5 p Projektet bidrar till samtliga områden 3 p Projektet bidrar till två av tre områden 1 p Projektet bidrar till ett av områdena	20
Projektet bidrar till tillkomsten av nya nätverk och samverkansprojekt	+ 3 p Projektet bidrar till tillkomsten av nya nätverk och samverkansprojekt som leder till ökad sysselsättning i befintliga och nya företag. + 1p Projektet bidrar till nätverk eller samverkansprojekt som initieras av unga eller utlandsfödda + 1 p Projektet bidrar till samverkan eller nya nätverk regionalt eller nationellt	30
Projektet bidrar till tillkomsten av nya innovativa lösningar inom service, omsorg, boende eller infrastruktur	+ 3 p Projektet bidrar till nya lösningar som skapar ny sysselsättning i befintliga och nya företag + 1 p Projektet involverar minst två sektorer (privat, offentlig och ideell) + 1 p Projektet initieras eller drivs av unga	30
		S:a 100

Insatsområde 2: Utveckling av ny kompetens och entreprenörskap i befintliga och nya företag och verksamheter	Fond: ESF (Europeiska Socialfonden)	
Urvalskriterium	Poängsättning	Viktning
Projektet bidrar till att uppfylla ett eller flera av de horisontella målen	Ja 5 p Nej 0 p	15
Projektplanen är tydlig och väl genomarbetad	5 p Projektet har en tydlig plan, med adekvata aktiviteter för att nå uppsatta mål utifrån identifierade och väl beskrivna behov. En tydlig rollfördelning mellan projektets olika aktörer. 3 p Projektet uppfyller grundkrav och bedöms ha kompetens för genomförande	5
Projektet bidrar till icke diskriminering och jämställdhet	5 p Projektet bidrar tydligt till att motverka diskriminering och främja jämställdhet på ett mätbart sätt. 3 p Projektet bidrar till att motverka diskriminering och främja jämställdhet. 1 p Projektet beskriver hur man tillämpar icke diskriminering och jämställdhet.	20
Bidrar projektet till ny kompetens i befintliga och nya företag	5 p Projektet bidrar till ny kompetens i befintliga eller nya företag som också ökar andelen sysselsatta 3 p Ny kompetens i befintliga företag som bevarar arbetstillfällena som annars hade försvunnit 1 p Ny kompetens som på sikt kan skapa fler arbetstillfällen	35
Projektet bidrar till tillkomsten av nya processer, modeller eller metoder för att utveckla ny kompetens i företag och verksamheter	+ 3 p Resultaten kan spridas och användas av andra företag och verksamheter + 2 Projektet bygger på samverkan inom en bransch, mellan flera branscher, inom ett verksamhetsområde, eller geografiskt område	25
		S:a 100

Insatsområde 2: Utveckling av ny kompetens och entreprenörskap i befintliga och nya företag och verksamheter	Fond: ERUF (Europeiska Regionala Utvecklingsfonden)	
Urvalskriterium	Poängsättning	Viktning
Projektet bidrar till att uppfylla ett eller flera av de horisontella målen	Ja 5 p Nej 0 p	15
Projektplanen är tydlig och väl genomarbetad	5 p Projektet har en tydlig plan, med adekvata aktiviteter för att nå uppsatta mål utifrån identifierade och väl beskrivna behov. En tydlig rollfördelning mellan projektets olika aktörer 3 p Projektet uppfyller grundkrav och bedöms ha kompetens för genomförande	5
Bidrar projektet till tillkomsten av nya former av företagande	+ 3 p Projektet bidrar till utveckling av företag baserade på avknoppningar från offentlig sektor + 2 p Projektet bidra till tillkomsten av arbetsintegrerade sociala företag eller andra nya former för företagande	25
Bidrar projektet till tillkomsten av sociala arbetsintegrerade företag eller företag som avknoppning från offentligsektor	Ja 5 p Nej 0 p	25
Projektet bidrar till ökat entreprenörskap i nya och befintliga företag	5 p Projektet bidrar direkt till tillkomsten av ny sysselsättning i nya företag 3 p Projektet bidrar till ökad sysselsättning i befintliga företag 1 p Projektet bidrar till att bevara arbetstillfällena som annars skulle försvinna.	30
		S:a 100

Insatsområde 2: Utveckling av ny kompetens och entreprenörskap i befintliga och nya företag och verksamheter.	Fond: EJFLU (Europeiska Jordbruksfonden för Landsbygdsutveckling)	
Urvalskriterium	Poängsättning	Viktning
Projektet bidrar till att uppfylla ett eller flera av de horisontella målen	Ja 5 p Nej 0 p	15
Projektplanen är tydlig och väl genomarbetad	5 p Projektet har en tydlig plan, med adekvata aktiviteter för att nå uppsatta mål utifrån identifierade och väl beskrivna behov. En tydlig rollfördelning mellan projektets olika aktörer 3 p Projektet uppfyller grundkrav och bedöms ha kompetens för genomförande	5
Projektet främjar unga som startar företag	5 p Projektet bidrar direkt till tillkomsten av nya företag som drivs av unga 3 p Projektet bidrar på sikt till nya företag som drivs av unga	20
Projektet främjar utlandsfödda som startar företag	5 p Projektet bidrar direkt till tillkomsten av nya företag som drivs av utlandsfödda 3 p Projektet bidrar på sikt till nya företag som drivs av utlandsfödda	20
Projektet främjar koppling mellan skola/utbildningar och näringsliv	Ja 5 p Nej 0 p	20
Projektet främjar utveckling av entreprenörskap i befintliga och nya företag	5 p Projektet bidrar direkt till tillkomsten av ny sysselsättning i nya företag 3 p Projektet bidrar till ökad sysselsättning i befintliga företag 1 p Projektet bidrar till att bevara arbetstillfällena som annars skulle försvinna.	20
		S:a 100

Insatsområde 3: Utveckling av nya produkter och företag baserade på områdets kultur-och naturtillgångar	Fond: ERUF (Europeiska Regionala Utvecklingsfonden)	
Urvalskriterium	Poängsättning	Viktning
Projektet bidrar till att uppfylla ett eller flera av de horisontella målen	Ja 5 p Nej 0 p	15
Projektplanen är tydlig och väl genomarbetad	5 p Projektet har en tydlig plan, med adekvata aktiviteter för att nå uppsatta mål utifrån identifierade och väl beskrivna behov. En tydlig rollfördelning mellan projektets olika aktörer 3 p Projektet uppfyller grundkrav och bedöms ha kompetens för genomförande	5
Bidrar projektet till ökad sysselsättning inom jord- skog- kultur- och besöksnäring	5 p Projektet bidrar direkt till tillkomsten av ny sysselsättning i nya företag 3 p Projektet bidrar till ökad sysselsättning i befintliga företag 1 p Projektet bidrar till att bevara arbetstillfällena som annars skulle försvinna.	40
Projektet bidrar till tillkomsten av nya produkter, processer eller metoder baserade på områdets natur – och kulturtillgångar.	+3 p Projektet bidrar till utveckling av nya produkter, processer eller metoder som bidrar till ökad lönsamhet i befintliga eller nya företag +2 p Produkter, processer och metoder som utvecklas i varaktigt hållbar samverkan mellan företag och forskning	20
Projektet bidrar till nya sätt att finansiera utveckling i nya och befintliga företag	5 p Ja 0 p Nej	20
		S:a 100

Insatsområde 3: Utveckling av nya produkter och företag baserade på områdets kultur-och naturtillgångar	Fond: EJFLU (Europeiska Jordbruksfonden för Landsbygdens Utveckling)	
Urvalskriterium	Poängsättning	Viktning
Projektet bidrar till att uppfylla ett eller flera av de horisontella målen	Ja 5 p Nej 0 p	15
Projektplanen är tydlig och väl genomarbetad	5 p Projektet har en tydlig plan, med adekvata aktiviteter för att nå uppsatta mål utifrån identifierade och väl beskrivna behov. En tydlig rollfördelning mellan projektets olika aktörer 3 p Projektet uppfyller grundkrav och bedöms ha kompetens för genomförande	5
Projektet bidrar till nya lokala lösningar för energi från förnyelsebara energikällor	5 p Projektet utvecklas i samverkan mellan flera intressenter och resulterar i försörjning av flera gårdar/anläggningar 3 p Projektet bidrar till energilösningar som försörjer egna gården/verksamheten 1 p Projektet bidrar till fler anslutna till redan befintliga anläggningar	15
Projektet bidrar till tillkomsten av fler företag inom jord- skog- kultur eller besöksnäring	+ 3 p Projektet bidrar till ny sysselsättning i nya företag + 1 p Projektet utvecklas och genomförs i samverkan mellan flera företag, flera branscher eller mellan företag och forskning + 1 p Projektet bidrar till nya verksamhetsgrenar med ny sysselsättning inom befintliga företag (diversifiering)	50
Projektet bidrar till att hålla landskapet öppet	5 p Projektet bidrar till att öppna redan igenvuxna marker 3 p Projektet bidrar till att förhindra öppna marker från att växa igen	15
		S:a 100

Bilaga 8: Definition av egna indikatorer

Definitioner av egna indikatorer, som ingår i utvecklingsstrategin – lokalt ledd utveckling Tornedalen 2020

Insatsområde 1: Utveckling av områdets attraktivitet, lokalt engagemang och gränsöverskridande samverkan

Indikator (namn, benämning)	Definition	Beskrivning av hur mätning kommer att göras inkl. hur uppgifterna kommer att kontrolleras/styrkas
Antal nya innovativa lösningar inom service, boende och infrastruktur	Här mäts nya sätt att hållbart organisera, samverka kring eller finansiera samhällelig service, som boenden, omsorg, eller transporter av folk och varor.	Mäts vid projektslut samt sammanfattas vid programslut. Uppgifterna kontrolleras med besök på plats.
Antal nya nätverk eller samverkansprojekt	Nya nätverk och samverkansprojekt som uppstår kring gemensamma intressen. De ska bestå av representanter från olika sektorer eller branscher, gärna över region- och landgränser.	Mäts vid projektslut. Styrks med deltagarlistor, deltagare i styrgrupper och liknande
Unga som initierar, deltar i eller driver projekt	Unga är personer under 30 år	Mäts vid projektstart och slut. Styrks med deltagarlistor
Utrikesfödda som deltar i projekt	Med utrikesfödda avses personer som är födda utanför de nordiska länderna.	Mäts vid projektstart och slut
Antal nya hållbara innovativa lösningar för attraktiva livsmiljöer	Nya sätt att skapa attraktiva livsmiljöer (ny finansiering, organisation, ny design). Med attraktiva menas att de kan nyttjas för att skapa tillväxt, öka inflyttning eller förhindra utflyttning.	Här mäts anläggningar och fysiska platser. Kontrolleras med platsbesök vid start och slut.
Antal utbyten med andra regioner i Europa	Med utbyten avses studiebesök, utbyten av personal mellan LAG, praktikplatser att ta emot eller skicka iväg samt att utveckla och driva gemensamma projekt med två eller flera parter.	Här mäts antal utbyten samt antal nya samverkansparter. Mäts i slutet av projekt och vid programslut. Styrks med deltagarlistor och rapporter.

Insatsområde 2: Utveckling av ny kompetens och entreprenörskap i befintliga och nya företag

Indikator (namn, benämning)	Definition	Beskrivning av hur mätning kommer att göras inkl. hur uppgifterna kommer att kontrolleras/styrkas
Antal personer som deltar i aktiviteter som syftar till att stärka sin ställning på arbetsmarknaden	Med stärkt ställning avses aktiviteter som höjer deltagarnas kompetens, vidgar deras nätverk och kontaktytor, stärker självkänslan eller ökar kunskaperna om vad som krävs för att få ett jobb.	Mätning före och efter ett projekts genomförande samt sammanställning vid programtidens slut. Styrks med rapporter och skriftliga uppföljningar på deltagarnivå.
Antal arbetslösa deltagare och långtidsarbetslösa som är i sysselsättning, inklusive egenföretagande, efter avslutad åtgärd.	Med anställning avses alla former av anställning, även deltidsanställning. Dessa omräknas till heltidstjänster.	Mätning före och efter projektgenomförande.
Antal organisationer och företag som genomför kompetensutveckling eller förändringsarbete	Med kompetensutveckling avses kurser, mentorprogram, utveckling av intraprenörskap samt förändringsarbete där anställda görs delaktig och där kompetenshöjning är en del i arbetet.	Mäts vid projekttidens slut. Styrks med deltagarlistor och skriftlig uppföljning av företag som sökt medel för och genomfört insatser.
Antal ekonomiskt, socialt och ekologiskt hållbara samverkansprojekt mellan skola och näringsliv	Med hållbara avses här projekt som varar efter projektslut samt har en minimal inverkan på miljön. Samverkansprojekt avses ett utvecklingsarbete där båda parter är lika delaktiga i planering och genomförande av projektet.	Mäts vid projekttidens slut. Styrks med deltagarlistor och skriftlig uppföljning av deltagande organisationer.
Antal unga som startar företag eller skapar egen ny sysselsättning inom befintligt företag	Unga under 30 som startar företag, egenanställning eller ny verksamhet inom ramen för befintlig verksamhet (exempelvis diversifiering i en jordbruksfastighet). Personen ska ha deltagit i projekt med syfte att öka sysselsättning.	Registrerade företag eller verksamhet senast vid programperiodens slut. Styrks med deltagarlistor och uppföljning av deltagare.
Antal utrikesfödda som startar företag	Utrikesfödda som startar företag, egenanställning eller ny verksamhet inom ramen för befintlig verksamhet (exempelvis diversifiering i en jordbruksfastighet). Personen ska ha deltagit i projekt med syfte att öka sysselsättning.	Registrerade företag eller verksamhet senast vid programperiodens slut. Styrks med deltagarlistor och uppföljningar/rapporter och registrerade företag.

Antal företag som drivs med innovativa former för företagande	Med innovativa former avses otraditionellt ägande eller hur företaget organiseras t ex som arbetsintegrerande sociala företag, företag som driver näringsverksamhet (producerar och säljer varor och/eller tjänster): Med övergripande ändamål att integrera människor som har stora svårigheter att få och/eller behålla ett arbete, i arbetsliv och samhälle. Som skapar delaktighet för medarbetarna genom ägande, avtal eller på annat väl dokumenterat sätt. Som i huvudsak återinvesterar sina vinster i den egna eller liknade verksamhet som är organisatoriskt fristående från offentlig verksamhet.	Registrerade företag eller verksamhet senast vid programperiodens slut. Styrks med deltagarlistor, uppföljningar/rapporter och registrerade företag.
Antal nya ekonomiskt, socialt och ekologiskt hållbara innovationer avknoppade från eller kompletterande till offentlig verksamhet	Innovationer kan vara varor, tjänster samt processer eller metoder som handlar om hur saker utförs eller varor och tjänster produceras. Processer, metoder, varor och tjänster ska vara nya för organisationen eller företaget eller produceras i ett nytt företag och generera intäkter.	Mäts vid projekttidens slut i uppföljning av antal nya produkter, uppföljning på företagsnivå av deltagande företag.

Insatsområde 3: Utveckling av nya produkter och företag baserade på områdets kultur- och naturtillgångar.

Indikator (namn, benämning)	Definition	Beskrivning av hur mätning kommer att göras inkl. hur uppgifterna kommer att kontrolleras/styrkas
I nya plattformar, försöksbäddar eller nätverk för samverkan kring utveckling av innovationer	Planering och samverkan ska genomföras med lika delaktighet från företag och forskning. En etablering ska vara hållbar och långsiktig. Minst en innovationsprocess ska vara genomförd.	Mätningen görs efter projekt slut i genomförda innovationsprocesser, skriftlig uppföljning.
Antal nya årsarbetstillfällen i små och medelstora företag.	Nya arbetstillfällen skapas i befintliga eller nya företag.	Mätning görs av sysselsättning hos deltagare i företag, före och efter projektstart.

Antal nystartade små- och medelstora företag (SMF) omräknat till heltidstjänster	Företag startas eller uppstartsprocessen startas under projektiden	Mätning görs före och efter projektstart.
Antal nya processer, metoder, varor eller tjänster baserade på områdets natur och kulturtillgångar	Processer, metoder, varor och tjänster ska vara nya för företaget eller produceras i ett nytt företag samt generera intäkter.	Mäts vid projektidens slut i uppföljning av antal nya produkter i deltagande företag.
Antal nya finansieringsmöjligheter	Investeringar eller utveckling i nya och befintliga företag som finansieras på nytt sätt via mikro-fonder, crowdfunding eller på annat sätt. Alternativt speciella projekt med mål att utveckla nya lösningar. Lösningen kan vara ny för Tornedalen eller ny genom att finansieringslösningar kombineras på ett nytt sätt.	Mätning efter projektid i projekt som innefattat investeringar eller där målet har varit att hitta nya lösningar.
Antal nya lokala lösningar för användning av förnyelsebar energi	Med förnyelsebar energi avses sol-, vind- eller bioenergi. Med lokala lösningar avses en anläggning med samverkanslösningar lokalt där fler än en får nytta av anläggningen.	Mätning efter projektidens slut och på plats vid avstämning under projektets genomförande.
Antal bevarade arbetstillfällen	Bevarade arbetstillfällen i befintliga företag betyder ökad lönsamhet i företagen som gör att personalinskränkningar inte behöver genomföras.	Mäts i registrerad association efter projektidens slut
Antal nya årsarbetstillfällen	Med nya arbetstillfällen avses fler anställda i befintliga eller nya företag.	Mäts i registrerad association efter projektidens slut
Antal nya företagskonstellationer, kluster, samverkan mellan företag	Här avses kommersiell samverkan t ex genom gemensam bearbetning och etablering på nya marknader, samarbete kring produktions-resurser, maskiner eller kompetens, etablering av gemensamma säljorganisationer eller samverkan kring logistiklösningar, klusterbildningar o.s.v.	Mäts med dokumentation innan projektgenomförande och vid projektslut.